

Rađola Gajđa

Stavovská demokracie národního státu

Stavovská demokracie národního státu je třídílná brožura sepsaná generálem Gajdou v roce 1933.

Knihu do elektronické podoby přenesl Václav Sekera

© 2006 Národní čest
<http://www.narodni-cest.cz>

Gen. r. I. R. Gajda

STAVOVSKÁ DEMOKRACIE NÁRODNÍHO STÁTU

*Úvahy o mravní a hmotné
stavbě státu*

*STAVOVSKÝ STÁT
Usměrněná sobectví*

PRAHA 1933

Dil II.

STAVOVSKÝ STÁT.

Jen sevřené sobectví může být kladné.

XIII.	Stavovský stát demokratický
XIV.	Stavovský parlament
XV.	Vyšší komora — senát
XVI.	Kompetence zákonodárných sborů
XVII.	Vládní soustava
XVIII.	Ministerstvo vnitra
XIX.	Ministerstvo zahraničí
XX.	Ministerstvo vojenství
XXI.	Ministerstvo stavů
XXII.	Stav dělnický
XXIII.	Stav duševních pracovníků
XXIV.	Stav zemědělský
XXV.	Řemeslné živnosti
XXVI.	Obchod a meziobchod — komparativní obchodování
XXVII.	Průmysl
XXVIII.	Peněžnictví — Spekulace — Kartely
XXIX.	Pojišťovnictví
XXX.	Ministerstvo financí
XXXI.	Ministerstvo veřejných prací — Státní podnikání a dodávky
XXXII.	Ministerstvo dopravy
XXXIII.	Ministerstvo spravedlnosti
XXXIV.	Ministerstvo zdravotnictví a sociální péče
XXXV.	Ministerstvo školství a osvěty
XXXVI.	Státní správa s hlediska personálního

Dil II.

STAVOVSKÝ STÁT.

Jen sevřené sobectví může být kladné.

XIII.

STAVOVSKÝ STÁT DEMOKRATICKÝ

V předchozích kapitolách pokusil jsem se rozebrati a analyticky vytýčiti jednotlivé složky zla, kterými je dnešní hmotný i mravní život jedinců, rodin i národů a lidstva prosáklý. S potíráním zla a jeho přičin nelze začinati ani u jednotlivce, ani u celého lidstva v jeho souboru, nýbrž nutno začít od středu, státu, neboť tento jest pevným, zákonodánnou i výkonou mocí vybaveným spojovacím článkem mezi jedincem a lidstvem.

Stát je zájmově-citové společenství lidí, řízením společného národního osudu spojených ku životu na daném státním území, jehož úkolem je poskytnouti národnímu celku v každém jeho jedinci plnou možnost nejlepšího využiti po stránce hmotné i mravní.

Jedinec lidský, jako jednotka pro sebe, nemá pro stát celkového významu — teprve svým včleněním do národního celku a užitečnou spoluprací s ostatními v národním životě, tedy v organisované spolupráci s ostatními lidskými jednotkami stává se lidský jedinec individuelně významnou — a to začasté

velmi důležitou — součástkou národního celku. *Poměr jedince ke státu je dán souhrnem práv a povinnosti lidského jedince včleněného do národního společenství. Stát jako nejvyšší orgán národního života upravuje a řídí toto včlenění svými nejvyššími příkazy, vyšlymi z kvalifikované vůle, t. j. zákony, a to vztahy jak jedince ke státu, tak státu k jedinci, jakož i vzájemné vztahy jedinců mezi sebou.*

Základní organizační jednotkou lidské společnosti jest rodina, jež nejenže hospodářsky tvoří základní sloup života, nýbrž i mravně a hmotně je pro stát vysoce důležitá tím, že dává státu nové jedince, tyto živí a vychovává, takže jednak udržuje organizační kostru přítomnosti, jednak pracuje i na výstavbě hodnotného lidského materiálu pro budoucnost národa. Z toho vyplývá, že zájmem státu jest sociálně i mravně zdravá a pevná rodina, která na prvním místě může a musí být tvůrkyní a zárukou zdárné budoucnosti národa. Proto také stát musí věnovati tu největší péči rodině, jako takové, a to po stránce hmotné i mravní.

Nelze za správný uznati ani stoprocentní kolektivismus, ani stoprocentní individualismus — stát musí jít zlatou střední cestou, t. j. souřaditi úměrně osobním kvalitám, schopnostem a vůli lidské jedince v přirozeném národním kolektivu.

Stát proto v zásadě musí uznávat hodnotu soukromé iniciativy a připouštěti volnost hospodářského dění, ponechávaje regulaci věci denního života a běžného podnikání osobní opatrnosti a péče vlastníka o jeho věci, samozřejmě ve formě, jež by zabraňovala svévolným choutkám silných jedinců či koterií, namísto aby zbytečně a nehospodárně budoval složitou soustavu, založenou na těžce proveditelné zodpovědnosti anonymů za těžko zjistitelné činy.

Výslednici úvah může a musí být jedině představa národního stavovského demokratického státu.

Stavovská demokracie uznává hospodářskou funkci vlastnictví a kapitálu, a snaží se všemi prostředky odstraňovati va-

dy a nedostatky dnešní liberalistické soustavy tím, že potírá vady nevlastnických kapitálů, na místo nezodpovědné anonymity staví osobní zodpovědnost, usměrňuje lidské individuality a v zájmu národního celku potírá nezřízená sobectví.

Z toho dálé vyplývá, že stavovská demokracie neuznává třídního boje, nýbrž nezlovně trvá na zásadě svorné, státní moudrosti regulované spolupráce všech tříd a stavů. Jakékoli seskupování národa v »politické« strany pozbyvá logičnosti, jakmile chceme oblékatí hmotné životní potřeby a snahy lidových mas do nějakých neskutečných hávů abstraktních ideí.

V soustavě stavovské demokracie jsou si všichni jedinci, úměrně svým schopnostem a úkolům, rovni. Jediné hledisko, pod jehož zorným úhlem smí být vybírány osoby, jimž je svěřována správa mravních či hmotných statků, jest jejich hmotná schopnost a mravní hodnoty. Stavovská demokracie musí všem poskytnouti plné možnosti vývoje, avšak nikomu protekci.

Jediný schopný odborník na svém místě znamená pro stát více, nežli směčka kořistnických bezcharakterních a nekvalifikovaných makléřů. Zájem státu na vynikajících hodnotách činných lidí a na vynikajících výkonech jedinců jest tak veliký, že ve všech dobách dějinných vyznamenával stát takovéto osobnosti, ať již za dlouholeté věrné služby, či za vynikající individuelní výkony a činy. I stavovská demokracie uznává účelnost tohoto zařízení a za žádných okolností nemůže se ztotužňovati s jakoukoliv hromadnou nivelačí občanstva bez vrchů a důlů. Ostatně i extrémně marxistické Sověty musily kapitulovati před touto státní nutností a zavedly řád Rudého praporu atp.

Stavovská demokracie musí zásadu vyznamenávání zařádat již proto, že včasné a úměrné vyznamenání určitého jedince — nehledě ani k tomu, že s hlediska citového stane se vyznamenanému mravním kapitálem, kterého by mu žádná

hmotná výhoda nestačila vyvážiti — skýtá státu možnost spravedlivě mimofádně odměňovati, aniž by bylo třeba činiti tak povyšováním v odměnu, kterým často musí býti přímo porušeny zásady pragmatiky, kvalifikace, ba i zamhouřením očí pominuta otázka vnitřní schopnosti a vhodnosti dotyčné osoby ku povýšení.

Základními prvky stavovské demokracie tedy jsou: *nedotknutelnost poctivě nabitého soukromého vlastnictví, soukromá iniciativa, rovnost všech u ocenění kvalit, a rovnoměrná, neúprosná spravedlnost dolů i nahoru, jakož i usměrnění a sevření sobectví v zájmu národního celku.*

Latinské přísloví »*primum vivere, dein philosophari*« *) platí nejen pro jedince, ale i — ba snad ještě více — pro stát, protože citově vyžíti může se každý tak dalece i bez zásahu státního, avšak vzájemné hmotné vztahy milionových mas ve všechn existenčních nutno vpraviti v určitý, nejen na vyšších mravních zásadách, ale hlavně i na cílevědomém hospodářském myšlení vybudovaný systém.

Proto prvním úkolem státu je rovnoměrně spravedlivá neče o hmotné blaho všeho občanstva v jeho nejširších vrstvách, ba v každém jeho jedinci, nehledě ani k tomu, že stát, aby mohl plnit své úkoly, má i fiskální zájem na svém danovém důchodu, který z velmi podstatné části sestává z daní drobného člověka, ať již přímých nebo nepřímých.

Je tedy zájmem státu, aby tu bylo zákonodárství, jež by umělo řešiti dané otázky s hlediska existenčních zájmů nejširších vrstev, tedy s hlediska hlavně hospodářského. Nemá tedy býti rozdílu mezi politikou a hospodářstvím, a zákonodárný sbor ve svém postavení i ve své činnosti má býti výrazem skutečných potřeb a zájmů veškerého občanstva.

Demokracie jest soustavou, v niž zájmy a výše nejširších vrstev lidu mají dojítí nejplnějšího a co nejjednoduššího vyjádření. V předchozích kapitolách bylo také vyvozeno, že

skutečný stav věci jest dalek této ideální představy, neboť žádný systém liberalistické demokracie dosud nevynalezl dostatečné ochrany jedinců, skupin i národů proti známému »právu« silnějšího.

V dnešních liberalistických soustavách lze politikou nazvat souhrn oněch chytrosti a chytrůstek, jimiž jedni napalují druhé, onoho pokrytectví, jež — tučně tyjic z cizího — švadroní o bidě, a oněch násili — jež oděna v roucho veřejného zájmu — mají určitým vrstvám a smeckám dopomáhati k nadprávi a obohacování.

Jedině stavovská demokracie, v niž si jsou — úměrně svým hodnotám a úkolem — všichni rovni v právech, povinnostech i zodpovědnosti, může národy i lidstvo přiblížiti kýzenému ideálnímu stavu.

Jedině tato soustava může odstraniti nadvládu bezohledných silnějších-chytřejších a uvésti ve skutečnost svobodu, jak má býti, totiž takovou volnost jedince, která svým rozsahem zasahá až ke hranicím svobody druhého, aniž by kdekoliv zasahovala do tohoto cizího prostoru. Jedině stavovská soustava, založená na tomto chápání demokracie a svobody, je s to sorganisovati národní život pod zorným úhlem státní moudrosti tak, aby u vymýcení alienismu ze všech oborů nejen zákonodárství, ale i ostatní lidské činnosti, a při zachování co nejvyšší dosažitelné jednoduchosti a průznačnosti skutečně lid rozhodoval o svých věcech ku prospěchu celku a jeho budoucnosti.

Jest samozřejmo, že celých 15 milionů lidí obývajících naše státní území nemůže se scházeti ke společnému, zcela bezprostřednímu rokování o potřebách a otázkách celku, a musí si zřídit zámcené, kteří by ve smyslu zásad skutečné demokracie vyjadřovali a uplatňovali potřeby lidu. Ježto však, jak již vyvozeno, není člověka z masa a kostí, který by byl naprosto imunní proti nákaze sobectví, jest nutno i sobectví

*) Napřed žít, potom filosofovat.

zástupců lidu sevřiti poutem plné mravní i hmotné zodpovědnosti za vše, co u výkonu své funkce konají či opominou. Jen uvažme, že řemeslník plně ručí za pokažený kus v ceně několika desítek Kč, kdežto správcové miliardových statků národa nikoliv! Snažno se stane korupčník z poslance, který má volbu mezi pohodlným a nemravným zbohatnutím, anebo poctivou chudobou — zcela jinak však dopadá jeho úvaha, je-li mu voliti mezi poctivou prací pro svůj stav a pro sebe — aneb kriminalem. Jedině takto lze zabránit neblahému vlivu všekorupčních alienistů.

Pouhé trestní sankce, stíhající volené zástupce lidu za jich nevěru, by stály na roveň léčení samé nemoci, bez odstraňování příčin, jež nemoc vyvolávají aneb umožňují.

Liberalistická demokracie, ponechána sama sobě, zvrhuje se v soustavu, kde uvědomělým a silným egoismům slouží neuvědomělá masa. Jest proto nutný státofilosofický uvědomělý řád, v němž stát vede celý systém směrem ke skutečné, poctivé a celku prospěšné demokracii. Jest nutno vyloučiti dnešní možnost, ba nejvyšší pravděpodobnost rozporu osobně-soběckých zájmů poslancových se životními zájmy voličů.

Stavovská soustava dává každému jedinci vědomi vlastního významu pro národní celek i v poměru k ostatním jedincům, takže každý občan, stejně jako jeho volený zástupce, stává se autoritou pro své věci, s nimiž je životně spoután. Člověk vědomý si vlastních hodnot uzndvá i autoritu druhého, založenou ne na kategorickém imperativu a na bici, nýbrž na uznání a ocenění hodnot druhého.

Zákonodárný sbor vybudovaný na tomto principu bude požívat autority jak u občanstva, tak i u úřadů a ostatní výkonné moci státní, jež — vybavena kvalitním a vlastní autority i zodpovědností vědomým aparátem, odsune do nenávratna pověstného »úředního šimla«, který byl logickým důsledkem jak autokratických, tak i liberalistických soustav. Jen tak lze dosíci toho, aby státní aparát sloužil hodnotně zájmům národního celku a nepřisluhoval určitým skupinám a koterisům, aby se stal ochráncem hmotných, mravních i kulturních hodnot, po jichž zániku by každý stát a národ, byť sebe mocnější, musil zhynouti.

XIV.

STAVOVSKÝ PARLAMENT

Ze zmíněného již latinského úsloví »nejprv žít — potom filosofovat«, vyplývá fakt, že bytí a vývoj mravních hodnot musí mít hmotný životní podklad.

Proto stát — byl sebe vice se snažil o zduchovnění života a všeho dění — nejprve musí dbát toho, aby byly dány resp. vybudovány co nejlepší hmotně-životní předpoklady a pevná, zdravá existenční základna národní.

Nejen však z tohoto hlediska má stát zájem na blahobytu lidu, nýbrž i proto, že — má-li mít finanční možnost plnit své hmotné povinnosti — musí dostávati od občanstva potřebné peníze, t. j. daně, kteréžto poplatník může platiti jen tehdy, když s dostatek vydělává ve svém povolání.

Ze záporných výsledků dnešních soustav je patrno, že bědný hospodářský stav většiny států jest zaviněn tím, že v zákonodárství nejsou spravedlivě porovnávány a usměřovány zájmy jednotlivých produktivních složek národa, a že tímto porušováním spravedlivé rovnováhy politického zastoupení a moci jest porušována i rovnováha hospodářská a znemožnováno spravedlivé rozvržení národního majetku a důchodu.

Proto právě v zákonodárství nutno započíti s nápravou, a to v ten smysl, že zákonodárný sbor musí sestávati z odborně kvalifikovaných příslušníků jednotlivých produktivních složek národních, podléhajících přímé kontrole svých odborných voličů, při čemž musí být v počtu jednotlivých poslaneckých skupin zachován poměr, odpovídající skutečnému poměru vyjádřenému sečtením mravních, hmotných i početních součinitelů.

Lidská společnost sestává v zásadě ze čtyř stejně významných a důležitých základních skupin:

1. *ti, jichž hlavním kapitálem jsou ruce, t. j. dělnici za mzdu pracující,*

2. *ti, jichž hlavním kapitálem jest jejich duševní a vzdělanostní kvalifikace, t. j. příslušníci povolání intelektuálních,*

3. *ti, kdož spojují vlastnictví půdy s prací, t. j. zemědělci a konečně*

4. *ti, kdož různé formy kapitálu podnikatelsky spojují s různými formami práce k dosažení podnikatelského zisku, t. j. živnosti, průmyslu a obchodu.*

V peněžnictví, k němuž se později vrátíme, vidíme nikoliv samoučelový organismus, t. j. takový, který by sám sobě byl účelem a cílem, nýbrž pouze — ovšem vysoko významný — pomocný nástroj národní hmotné existence.

Produktivnímu občanstvu nutno tedy poskytnouti v zákonodářství odborné zastoupení na té základně, že každé povolání má miti uvnitř své stavovské skupiny svému významu a důležitosti odpovídajíci počet poslanců, výkonných to odborníků dotyčných povolání.

Má-li si stavovský volič vybrati svého parlamentního zástupce z výkonných příslušníků svého oboru, je samozřejmo, že prvním a hlavním hlediskem jeho výběru bude — již z jeho vlastního stavovský existenčního sobectví vyvěrajíci — snaha vyvoliti toho, kdo bude nejlépe s to hajiti jeho stavovské zájmy, tedy toho, kdo jest na slovo vzatým odborníkem dotyčného povolání. Jméno odborníka ziskává jedině ten, kdo ve svém povolání skutečně »staví svého muže«, tedy člověk, který má svoji reálni existenci, který již ví, co je to spravovati statky. Odborník je tedy člověk, který má nejen hmotně, ale též i mravně co ztratiti, totiž své dobré jméno, jež pro každého řádného člověka má nesmírnou cenu.

Proto již ani osobní hmotný a mravní zájem nedovolí takovému poslanci jednat u výkonu funkce lehkomylně, neseriósně a nesvědomitě. Takový poslanec by nebyl odkázán na

předčítání toho, co mu strana nebo sekretář předepíše, nýbrž bude s to vytvořiti si své osobní, odborně kvalifikované mítnění a je bez cizího našepťávání říci a uplatnit.

Tento cestou dostaneme sobectví jedincovo tam, kde není že není záporným a škodlivým, ale i stává se kladnou hodnotou, neboť je to zásluhou osobního stavovského sobectví voličova, že se takto do zákonodárného sboru dostává hodnotný poslanec-odborník, který pak u výkonu své funkce stál by pod stálou a velmi bedlivou kontrolou svých voličů, takže by si zajisté netroufal zanedbávat hájemí zájmů sobě svěřených — a kdyby tak učinil, zajisté by byl voliči ihned volán k zodpovědnosti, takže možno považovati za téměř vyloženy ony škodlivé výstřely sobectví liberalistických zástupců ke škodě voličů. I v tomto směru tedy nutno uznati kladnou stránku usměrněného sobectví.

Nehledě ale k tomu, bylo by nám zárukou přesného plnění poslaneckých povinností i to, že životní zájmy poslancovy byly vzhledem k tomu, že je příslušníkem stejné stavovské skupiny jako jeho voliči, totožny se zájmy voličů, čimž bylo by zabráněno jedné z hlavních příčin dnešního zla, totiž nesourodosti povinnosti poslancovy a jeho zájmů.

Shromáždění zodpovědných odborníků, tedy lidi skutečně výzvých a hodnotných, vědomých si svých mravních i hmotních povinností a zodpovědnosti, jichž osobní zájmy by harmonisovaly s povinností, musilo by také podávati hodnotné výkony.

V takovémto zákonodárném shromáždění by ovšem sotva byla možna trapná intermezza nezájmu a více jak 90procentní nepřítomnosti zástupců lidu, jaká dnes vídáme v éře odumírajícího liberalismu. V takovém parlamentě by sotva bylo možné koktavé předčítání cizích konceptů (i s chybami a poznámkami) lidmi, z nichž nejeden nikdy v životě v žádném řádném povolání nevykonal ničeho významného krom lehkého živobytí na účet celku a řečňování po schůzích.

Nežádáme na poslanci, aby se hnal za nějakými utopistickými trásemi. Chceme jen, aby se svědomitě, poctivě a odbornicky zodpovědně staral o životní potřeby a zájmy svých voličů. Pak vykonal již dosti i pro národní celek a jeho budoucnost.

Vůdce anglických fašistů, Sir Oswald Mosley, charakterisoval soustavy dnešních odumírajících liberalismů přízviskem »Old Gang's Gouvernement«, t. j. panování starých smeček. Kořistnické smečky byly by ve stavovském parlamentě nemožny, protože by tu byl dán tak zásadní rozpor individuelních životně-stavovských zájmů různých poslanců, že by nemohlo docházeti ke kořistnickému sdružování.

Jednotliví poslanci a stavovské skupiny poslanců by pod kontrolou stavovského voličstva pracovali pro dobro a hmotné zájmy všech produktivních stavů, a tak i pro lepší příští státu a národa, budujíce souladnou výstavbu státu a společnosti. Stavovský parlament neznal by nezdravých ohledů a sentimentalit tam, kde nutno mysliti a jednati věcně u vzeti zřetele na hmotné životní potřeby celého národa i v jeho nejmenších jedincích.

Při tom nesmíme přezírat tu skutečnost, že u porovnání s liberalistickým demokratickým parlamentem jest parlament stavovské demokracie daleko demokratičejší, neboť voličové mají skutečně bezprostřední vliv nejen na nominování kandidátů, ale i provádějí přímo a bezprostředně volbu svých stavovských poslanců, jichž osobnosti a osobní hodnoty mohou svědomitě a kvalifikovaně posouditi a oceniti, nehledě ani k tomu, že nevěrného služebníka, jemuž vidí na prsty, mohou kdykoliv jako nehodného důvěry zapudit.

XV.

VYŠŠÍ KOMORA — SENÁT

Stavovský parlament, o němž byla řeč v předchozích kapitolách, již svojí výstavbou skýtá záruku toho, že bude skutečně demokratický, t. j. že duch a činnost osob v něm zasedajících bude co nejjasnějším obrazem národního lidu a že zákonodárná činnost bude skutečně sledovati prospěch všech složek národa, totiž dosažení co nejvyšší míry hmotného blahobytu národního celku v každém jeho jedinci.

Uvažujeme-li však dále, nutně ocitáme se tváří v tvář námitce, že takovýto zákonodárný sbor by se vlastně staral jen o ono »primum vivere«, a že právě rázem své výstavby držel by se příliš otázek hmotného života a nedbal vyšších věcí státu a národa. To však není jeho úkolem.

Strážcem vyšších státních a národních idej byl by tu sendát, jehož sestavení by ovšem musilo odpovidati vznešenosti úkolu jemu uloženého, a sestával by ze 3 stejně početných skupin senátorů, a to:

1. *virilisté*, kteří by z moci a povinnosti svého významného úřadu zasedali v této vyšší komoře, jako rektori vysokých škol, přednostové důležitých výzkumných ústavů, hlavy náboženských společností, hlavy korporací, zemští náčelníci, šéfové čelných státních podniků, atp.,

2. *voleni zástupcové národa*, jichž sama vysoká věková hranice byla by zárukou toho, že jde o muže, kteří již jsou vzdáleni bojů i hořkostí dneška, kteří by s historickým klidem a moudrostí stáří hleděli na vše kol sebe. Hlas takových mužů zajisté bude se těšiti zaslouženému ohledu, úctě a uznání; konečně

3. *ad personam jmenovani mužové*, kteří vybudovali skutečně vysoce významné životní dílo, ať již vědecké, technické, či mravní (umělecké).

Bylo by sotva myslitelné, že by tak významného úřadu, jako je rektorství vysoké školy, náčelnictví důležitého ústavu, atp., dosáhli lidé-nuly, nýbrž naopak je tu dán předpoklad, že takových funkcí dosáhnou jenom lidé vynikajících hodnot, velkých vědeckých či odborných zkušeností a mravně silní, protože musili před dosažením své hodnosti projít celým žebříkem předchozích stupňů, kde byli vystaveni těžké soutěži co do svých osobních hmotných i mravních schopností.

Jako vysoká věková hranice byla by zárukou klidné věcnosti senátorů druhé skupiny, tak opět osobní volba se všemi předchozími námahami a předvolební činností znemožnila by proniknutí stařecky chatrných lidí do vyšší komory.

Jako vyšší věková hranice pasivního volebního práva do senátu musí být zárukou potřebných názorových kvalit kandidátů, stejně musí být zárukou co nejvyšší vážnosti a hodnot volebního úkonu voličova i jeho zvýšená věková hranice. *Zeny mějtež za každých okolnosti aktivní i pasivní volební právo pro druhou skupinu senátní, nehledě k tomu, že ženy samostatně výdělečně činné, jako příslušnice stavovských organizací, budou tak jako miti aktivní i pasivní volební právo pro hospodářskou sněmovnu.*

Ježto pak vždy nalezneme v národě muže, jimž sice samotným se — abych tak řekl — do politiky nechce, avšak na druhé straně jest v zájmu ducha věci i národního celku, aby takovýmto vynikajícím jedincům byla poskytnuta tribuna, s níž by mohli provozovati své mínění a vůli, jeví se i tato třetí skupina senátní vysoce účelnou, ba nutnou.

Z předchozích odstavců je zřejmo, že do takového senátu by přicházeli příslušníci hmotné, kulturní i mravní elity národa, takže takovýto sbor zajisté byl povolen střežiti zájmy národa a státu na poli mravném a ideovém; hlas tohoto senátu byl by zajisté slyšen a vážen, neboť by měl autoritu hodnot, jež je jedním ze základních předpokladů trvalé blahodárné sily a moci.

XVI.

KOMPETENCE ZÁKONODÁRNÝCH SBORŮ

Souhrn životních funkcí státu sestává v zásadě ze tří základních skupin, a to:

politicko-mocenská, t. j. souhrn činnosti státu, vztahující se k věcem vnitřní správy, vojenství a zahraničních věcí,

hospodářský-finanční, t. j. péče o bezprostřední hmotnou existenci národa, výrobu a směnu statků, jakož i dopravnictví a věci státních a soukromých financí, a konečně je to skupina

kulturně-sociální, týkající se věci výchovy a osvěty, sociální péče a zdravotnictví, jakož i spravedlnosti.

S tohoto hlediska dlužno také vymeziti zákonodárná oprávnění obou sněmoven. Veškeré zákony — samozřejmě — podléhaly by rozhodování obou sněmoven, avšak se zároveň ke shora uvedenému rozlišení funkcí státu bylo by kompetence komor navzájem odstupňovati v ten smysl, že:

1. *Zákonodárné návrhy razu hospodářsky-finančního* byly by na prvním místě předkládány hospodářské sněmovně, a po odhlasování této hlasoval by o věci senát, V případě, že by návrh senátem nebyl odhlasován, bylo by věc vrátiti hospodářské sněmovně, a pak-li by tato opět návrh kladně odhlasovala, stával by se po podpisu hlavou státu zákonem.

2. *Naopak opět při návrzích razu kulturně-sociálního* požíval by podobné přednosti senát.

3. *Jedině návrhy razu politicko-mocenského* vyžadovaly by odhlasování oběma sněmovnami, při čemž by v případě zamítnutí návrhu jednou z nich bylo svolati společnou schůzi celého Národního Shromáždění, jež by pak o věci hlasovalo jako jeden blok.

Toto mé stanovisko opírá se logicky již o samu stavovskou, osobní a mravní výstavbu obou sborů, neboť takto by vlastně byla zvýšena individuelní váha toho, či onoho sboru, jemuž by dotyčná zákonodárná věc byla svojí podstatou bližší. Nelze ovšem znova nepřipomenouti toho, že ve skutečnosti lze kompetenční konflikty obou sborů považovat za téměř vyloučené již z toho prostého důvodu, že osoby, jež by přicházely v úvahu jako příslušníci obou zákonodárných sborů, nesporně mají ty nejvyšší možné předpoklady vynikajících osobních hodnot, tedy i klidné uvážlivosti a konciliantnosti.

XVII.

VLÁDNÍ SOUSTAVA

Jak jsem naznačil již v minulé kapitole, nutno činnost státu stejně jako zákonodárných sborů dělí na skupiny: politicko-mocenskou, hospodářsky-finanční a kulturně-sociální. Stejně nutno s tohoto hlediska provésti i výstavbu správního soustrojí státu, tedy i ministerstev s jich okruhy působnosti. Rozdělení bylo by provésti na tyto tři skupiny:

- I. *mocensko-politická*:
 - 1. vnitro,
 - 2. zahraničí,
 - 3. vojenství,

- II. *hospodářsky-finanční*:
 - 1. ministerstvo stávů,
 - 2. finance,
 - 3. veřejné práce,
 - 4. doprava (zeleznice i pošty, letectví a vodní doprava),

- III. *kulturně-sociální*:
 - 1. spravedlnost,
 - 2. zdravotnictví a soc. péče,
 - 3. školství a osvěta.

Takovéto rozvržení státní správy by dle mého názoru co nejlépe odpovídalo životu ve státě a jeho potřebám.

Ministerské soustrojí takto sestavené a seskupené přineslo by celou řadu výhod. Otázky speciální a týkající se výhradně jedné z uvedených skupin (a těch je většina) mohou být řešeny uvnitř skupiny samé, takže celé jednání by získalo na hybnosti i odbornosti, protože jedině ve věcech zasahujících do okruhu činnosti více ministerstev, resp. ministerských skupin, bylo by třeba uváděti v pohyb celé soustrojí ministerstev, takže by i ubylo na materiálu, jejž začasté zbytečně musí různá ministerstva zpracovávat.

I v úpravě vládních věcí, jak patrno, nutno vycházet ze zásady: »Dejte každému, což jeho jest!«

Další vysoce významnou výhodou tohoto seskupení byla by jeho pružnost a stabilita vlády, neboť vládními krisemi nebyly by jednotlivé otřesy toho, či onoho ministerstva přenášeny taž bezprostředně a tvrdě na celé státní soustrojí, protože zásadní rozporu jednotlivých ministerstev, či ministerských skupin daly by se řešití demisi dotyčné ministerské skupiny, kdežto ostatní aparát by pokračoval bez poruch v činnosti.

Tato úprava věcí by ovšem odstranila jeden z ošklivých stínů liberalistických soustav — stává se totiž dosti často, že ten či onen ministr, aneb ta či ona strana chce hrozou vládní krise vymucovat splnění určitých kategorických, mnohdy nejen neoprávněných, ale i celku neprospěšných, ba škodlivých požadavků.

Jedině přesným vymezením rozsahu oprávnění jednotlivých ministerstev a úřadů s hlediska odborné účelnosti a hmotné potřeby, jakož i vyloučením neoprávněných zásahů s třetí strany lze dosáci takové výstavby státního soustroji, jež by byla zárukou bezvadného, klidného a celku prospěšného chodu.

Ministerstva

MOCENSKO-POLITICKÁ

XVIII.

MINISTERSTVO VNITRA

Obor ministerstva vnitra je s hlediska státního vysoce důležitý, neboť nejen že toto ministerstvo přímo řídí a vede svojí organizací zemských a okresních úřadů chod státní správy jako takové a veřejné bezpečnosti, ale i obstarává provádění jiných věcí správních, samosprávných, živnostenských atp. z kompetenčního okruhu ostatních ministerstev. Jeho vliv na celé národní těleso jest tedy vlastně největší ze všech ministerstev. Celá skutečná výkonná moc ve státě s uniformovanými bezpečnostními sbory, četnictvem a policií, jest v jeho rukou. Proto stát musí soustavě, duchu a chodu tohoto ministerstva věnovati nejvyšší možnou péči a pozornost.

Dobře organizovaný a správně vedený aparát ministerstva vnitra je vlastně nervaturou státního těla, jež však — vedena a organována nesprávně — může ohrozit nejen zdraví, ale i celou existenci státního národa.

Za doby rakouského útisku jsme viděli, jak nejen bezpečnostní, ale i ostatní úřední aparát rakouského ministerstva vnitra krutě utiskoval každého, kdo rebeloval proti cizácké porobě. Čeští lidé, pokud nebyli zvláště silnými individualisty, aneb pokud nebyli za hranicemi, mohli jen bezmocně svírat pěsti v kapse.

Proto je v zájmu celé národní budoucnosti, aby ministerstvo vnitra bylo naprostě neodvislé od okamžitých mocenských situací, a aby vždy sloužilo jen národu a státnímu celku bez ohledu na zájmy takových či onakých mocenských skupin.

Vycházeje ze zásady, že v zájmu nejen demokracie, ale i samé lidské důstojnosti je nutno snížit omezování osobní svobody občana na dosažitelné minimum, trvám na tom, že správní úřady, stejně jako úřady bezpečnostní, musí v tomto směru své zásahy skutečně prováděti jen v případech nejkrajnější nutnosti. Stejně tomu je s domovními prohlídkami, v jichž praxi musí se úřady řídit přesně zákonem, zachovávajíce zásadu: můj dům — můj hrad.

Ve věci četnictva a policie nutno pevně trvat na stanovisku, že jsou to ozbrojené sbory, určené na prvném místě k ochraně bezpečnosti majetku a života občanova, a že jich tedy nemá být používáno k politickým účelům.

Rovněž správní, a hlavně policejní trestní právo nutno zlepšit a omezit na nejménší možnou míru, a to jen ve věcech vyloženě policejních, neboť jedině správnou a nevyvratitelnou zásadou jest, že nemá a nesmí být nikdo odnímán svému rádnému soudci, protože správní či policejní úředník musí se řídit dočasnými rozkazy svých nadřízených, kdežto zárukou věoně i mrvně naprosto spravedlivého rozhodování je jedině neodvislý, pouze zákonom podléhající kvalifikovaný soudce.

Ve věci ústavních občanských práv stojím nezlomně na zásadě plné svobody shromažďovací i tiskové, neboť jen volná demokratická diskuse bude skýtati záruku, že každý může své názory předložiti svobodným občanům, a tito porovnáním s tvrzeními jiných a se svými životními zkušenostmi mohou posouditi, kde je pravda. Protiústavní zásahy jsou vždy nebezpečím pro stát, proto nutno upustiti od jakéhokoliv porušování ústavy.

Úřední aparát musí být libitý, přesný, oproštěný veškeré byrokratické zdlouhavosti a zbytečného popisování erárního papíru, aby bylo zřejmo, že správní úřady jsou tu pro občany a nikoliv naopak.

Státní bezpečnostní sbory musí státí svým technickým vybavením, i odbornými a mrvnými kvalitami svého personálu na výši doby, aby stačily ruku v ruce s justicí potírat zločinnost, jejíž (vinou nedostatečného vybavení stíhacího aparátu) často beztrestný vzrůst stačil by ohroziti ducha občanstva neodůvodněnou nevírou ve schopnosti a dobrou vůli bezpečnostních orgánů.

XIX.

MINISTERSTVO ZAHRANIČÍ

Ministr zahraničních věcí jest vlastně mluvčí státu navenek, který musí projevovati ve světovém společenství národů vůli svého státu, ji plnit, a nikoliv prováděti snad svoji osobní hru. Stejně ministerstvo zahraničí je pouhým nástrojem státu, sloužícím jeho potřebám, a jedině zájmy státu mohou být směrnici jeho činnosti.

Svůj úkol, t. j. projevovati vůli státu navenek, může a musí ministerstvo plnit způsobem nedvojznačným a s plným ohledem nejen na potřeby, ale i na možnosti státu, tedy úsporně a bez zbytečného luxu.

Nejen svými přímými reprezentativními vydáními, ale i celou svojí soustavou a početností svého aparátu musí se toto ministerstvo přizpůsobiti finančním možnostem, a počet zahraničních representací musí být omezen na nejnižší dosažitelnou míru, a to již z toho důvodu, že náklady zahraničních reprezentací jsou přec jen tak dalece neproduktivní, protože plynou z převážné části do ciziny.

Zásadou a hlavní směrnici zahraniční politiky musí být péče o hájení skutečných, konkrétních zájmů státu, a nevměšování se do záležitosti, jež se státu přímo nedotýkají.

Jakou cenu má na př. nějaká problematika arbitráž mezi nějakými exotickými státy, když event. nejen že hrozí v případě nezdaru posměch, ale i škodlivá újma na prestyži a mezinárodním postavení státu.

Souběžně se zásadou nevměšování musí jít i péče o co možná nezkažené a korektní vztahy k cizím státům, neboť střední stát jako my, zajisté nemá a nebude mít dobyvačných choutek, což ovšem neznamená nijaké slaboství patologicky se klanící druhým. Velmi malou cenu by mělo nějaké výpokloněvané »přátelství mocných tohoto světa«, placené těž-

kými nejen prestyžními újmami státu, ale i hmotnými škodami národního celku.

Jedině sebevědomým, klidným, věcným a důstojným postupem získává stát vážnosti na mezinárodním foru. Hlavní, trvám, zásadou, jíž jest se naší zahraniční politice řídit, jest slovanství! V tomto směru bylo mnoho zanedbáno, avšak nikoli nenapravitelně. Z dějin vidíme, že nyní jsou Slované bez sporu na řadě, aby mohutně a pevně vystoupili jako solisté na jeviště, na němž se dosud musili spokojovat s často trapnou rolí statistů. Jugoslavie překonává ve svém sjednocovacím vývoji těžké potíže, avšak jest zdravá a silná prostým a přímočarým duchem svého národa. Bulharsko, má-li být zachováno slovanské politice a znova uvedeno jako rovnocenný člen do sboru slovanských národů, nutně musí dosíci dorozumění se sousední Jugoslavií. Zde by byla vděčná půda zprostředkovatelské činnosti pro naše zahraniční ministerstvo.*)

Hlavní však vůdčí ideou naší zahraniční politiky jest a musí být dosažení co nejpřátelštějších vztahů a nejtěsnějšího spojenectví se silným státem polským. Československo a Polsko, spjato co nejtěsnějším přátelstvím, hospodářsky a vojensky spolu skloubené, provdějici jednotnou mezinárodní politiku, stalo by se jedním z nejdůležitějších činitelů evropské politiky, stalo by se skutečným mostem mezi evropským západem a Ruskem, jež jak se zdá, přec jen šťastně přežije a překoná katastrofální bolševický režim. Aliance česko-polská v těsné spolupráci s aliancí jugoslávsko-bulharskou, byla by plnou protiváhou velmocenských snah anglických, francouzských, italských i německých, neboť jako česko-polský blok uzavíral by Evropu na východě, tak i blok jugoslávsko-bulhar-

ský rozhodoval by o jihovýchodní výpadnici Evropy, Balkánu a Cařihradě.

Jedině nekompromisním postupem v tomto směru může stát náš být nápomocen výstavbě mohutné slovanské budoucnosti.

MINISTERSTVO VOJENSTVÍ

Dvě hlediska stanoví náš poměr k tomuto odboru státní správy; jednak je to existenční zájem vyjádřený již starým římským příslovím: »Si vis pacem — para bellum« (chceš-li mír, bud připraven pro případ války), tedy potřeba co nejzdatnější a technicky co nejlépe vybavené armády — na druhé straně však jsou tu také ohledy finanční, neboť rozpočet ministerstva národní obrany pohlcuje i při nejvyšší spořivosti ročně částky dosahující miliardové výše. Je tedy nutno dosíci s co nejménším nákladem co nejlepšího výsledku.

Zdánlivou protichůdkost potřeby dobré armády a finanční hospodárnosti lze a nutno také uvést v soulad v několika směrech: běžnou režii armády nutno co možná snížit, aby o to více mohlo být použito na vojenské investice, t. j. zbrojná a jinaké technické vybavení armády a vybudování alespoň minimálně nutné obranné soustavy. To lze docílit tím, že vybudujeme v rámci školské výchovy řádný předvojenský výcvik, díky němuž by (bez zbytečných snad zvyšování výdajů ministerstva školství) do vojenské presenční služby přicházeli mladí muži se znalostí všech elementárních tělovýchovných a tělocvičných prvků, čímž by se zkrátila doba elementárního výcviku, tedy dosáhlo by se v tomto směru úspor.

Velmi důležitý je vliv školy, která by musila vychovávat mládež v duchu skutečně nekompromisně národním, v úctě k mužným ctnostem a touze po nich, aby takto vychovaní vojaci měli již předem dán mravní prvek, který není méně důležitý než dobrá výzbroj.

Zásadně nutno zameziti jakékoliv plýtvání materiélem, nutno ujít potřebě dlouhého skladování válečného materiálu tím, že i v průmyslu byla by provedena jakási »předvojenská výchova«, záležejici v tom, že pod vlivem záměrných zásahů

státu byl by průmysl vybudován takovým způsobem, aby byl připraven kdykoliv během několika hodin — abych tak řekl — »přehodit« stroje i personál na výrobu tovarů potřebných ve vdíce. Tento způsob je nejvýhodnější, protože nepúsobí škody nedozírné výše, zaviňované tím, že miliardy národního jmění leží neužitečně ve válečných skladištích ve formě válečných zásob, jež čas od času musí být odstraňovány a nahražovány novými.

Nejdůležitější snad jsou kvality důstojnického a poddůstojnického sboru a jich použití. Vzdělání důstojnika nutně musí dnes být obohaceno v technickém směru, protože celý život, a tím spíše i válka, vyvíjí se v tomto směru. Ostatně tímto zlepšením dosáhneme i další výhody, totiž zvýšené praktické schopnosti důstojnického sboru pro občanský život. — Jak je na tom dnes bídň takový předčasně pensionovaný důstojník — pense je malíčká a on vlastně nebyl vychován pro praktický civilní život.

Služební určení subalterních důstojníků i přístup do téhoto hodnosti v jistém rozsahu bylo by dlužno umožnit i dělel-sloužícím poddůstojníkům, kteří svoji dlouholetou praxi a zkušenosti daleko lépe se hodí k tomu nejbezprostřednějšímu styku s mužstvem.

Akademicky vzdělaní důstojníci pak naleznou daleko vhodnější umístění ve funkci oddílových velitelů, kdež je nutno krom obecných schopností požadovati i určitou noeticí hodnotu.

Rozhodně nutno do důsledků prováděti zásadu certifikalismu, neboť — nehledě k tomu, že určitým věkem takový dělel-sloužící pozbývá nutné mladistvé pružnosti pro oddílovou službu — jest zajisté mravní povinnosti státu, starati se o ty, kdož mu dali nejkrásnější snad kus svého života, nechavše se sevřiti tuhou kázni a výjimečnými stavovskými povinnostmi.

Zásada certifikalismu nebyla by pro stát obětí, nýbrž naopak ziskem. Víme totiž ze staré zkušenosti, že řady děle-

sloužících poddůstojníků jsou znamenitým kádrem pro nábor pomocného státního úřednictva, neboť to jsou lidé, kteří vyrostli v uniformě a celý jejich duševní i mravní vývoj dál se ve znamení věrného a přesného plnění povinností.

Zásadní stanovisko k věcem vojenským je dáno jak dějinami, tak i zvláště poválečným vývojem věci potvrzenou zkušeností, že praktická cena krásných pacifistických idejí je naprosto mlnkovitá, což vidíme na Dálném Východě, v severní Africe i v jižní Americe. V lidské povaze je uložen veliký prvek vůle k boji, a proto národ, chce-li »být«, t. j. zachovati si schopnost existence ve společenství lidstva prosyceného vůlí k boji, musí s nimi výti a být připraven na všechny eventuality, neučolébávaje se v nějakých idealistických snech o věčném míru.

Proto národ musí být mravně i hmotně připraven, kterýkoliv okamžik se všemi svými na výši doby stojicimi prostředky postaviti se na obranu svého práva na život.

Ministerstva

HOSPODÁŘSKY-FINANČNÍ

XXI.

MINISTERSTVO STAVŮ

(Výroba — obchod — peněžnictví.)

Již z definice stavovské demokracie a parlamentarismu vyplývá jasně důležitost ministerstva, jehož úkolem by bylo pečovati a dozírat na řádnou výstavbu stavovství a jeho složek. Zdárná spolupráce výroby ve všech jejích složkách za pomoci skutečného řádného obchodu, t. j. obchodu zprostředkujícího směnu mezi výrobcem a zákazníkem (nikoli však přebytečného a parazitního meziobchodu), a peněžnictví sloužícího celku, zbaveného nezdravé svéúčelnosti, jest hlavním předpokladem národního bytí.

Úkolem ministerstva stavů jest tedy soustřediti v sobě správní řízení a dozor nad chodem stavovských svazů, úředně spolupracovati na jich budování, hájiti jejich zájmy, usměrňovati je v zájmu a ku prospěchu národního celku, mírniti zájmové protivity jednotlivých skupin mezi sebou i uvnitř nich, a tak pomáhati při výstavbě harmonického hospodářského života, jenž každému dává, což jeho jest a brání nezřízeným dravostem.

Tím je dáno i to, že ministerstvo stavů musí regulativními zásahy napomáhati zdravému chodu hospodářského života, a to jak co do výroby a obchodu, tak i co do peněžnictví.

Na tomto základě bylo by agendu ministerstva rozvrhnouti na tyto obory:

1. námezdná fyzická práce,
2. duševní práce (námezdná i svobodná, jakož i veřejno-zaměstnanecká),
3. zemědělství,

4. živnosti a průmysl (výroba v technickém slova smyslu),
5. obchod (směna statků jako taková),
6. peněžnictví.

Je jisté, že všechny podskupiny každého z uvedených oborů lidské činnosti mají veliké množství společných zájmů, a také poměr národního celku ke každému ze stavů je dán určitými vyhodnoceními předpoklady rázu nejen hmotného, ale i měrového.

*Tato soustava má zabránit liberalistické závadě, jež po-
zůstávala v tom, že uvnitř ojicelně zájmových, at již
politických či hospodářských skupin bývala slita taková spou-
sta různých protichůdných osobních i skupinových zájmů, že
ze zmatku a nepřehlednosti, jakož i roztríštěnosti vždy těžil
jen někdo a ostatní dopláceli.*

Částečně se rozcházející zájmy jednotlivých podskupin uvnitř toho či onoho stavu lze poměrně snadno uváděti v soulad, stejně jako lze vyrovnat vztahy a potřeby jednotlivých stavů mezi sebou.

Stanovisko k obchodu vyplývá z té úvahy, že nutno rozlišovat mezi obchodem ve vlastním slova smyslu, t. j. činností, která zprostředkuje směnu statků mezi výrobcem a spotřebitelem nejkratší cestou, a mezi t. zv. meziobchodem. Skutečný obchod jest nutný a jest kladnou složkou hospodářského života. Naopak tomu je s meziobchodem, který nespravedlně je škodlivý, vsunut v řadu zájtných prostředníků tam, kde vlastně je možný styk daleko kratší cestou. Meziobchod je tedy vlastně rázu parazitního, a nejenže se nesmí těšiti ochraně státu, nýbrž naopak musí být potíráno. Existenci oprávnění lze přiznat meziobchodu jen tam, kde zprostředkuje směnu zboží s cizína, protože pro svéráznost, poměrnou splétitost a obtížnost nemůže obyčejný výrobce, zvláště menší, sám přes hranice obchodovati.

Hlavní funkce ministerstva stavů v tomto směru musí záležet v potírání upřílišnění spekulativních výstřelků v obchodě,

v potírání meziobchodu a v dozoru a péči o řádný, poctivě vedený mezinárodní obchod, který by nám sloužil k cti a nebyl pramenem ostud.

Peněžnictví, jak jsem se již zmínil, není svébytnou a svéúčelnou složkou národního hospodářského života, nýbrž je pouze jeho pomocným nástrojem. Tím je dáno další stanovisko, že peněžnictví nesmí být pánum hospodářského života, nýbrž jeho služebníkem. Ježto činnost peněžnictví se týče hlavně obchodu a podnikání, trvám, že peněžnictví nutno podrobit dozoru a vlivu ministerstva, jež má na starosti převážnou část národního hospodářského života, protože velmi často jsou nutny peněžní zásahy, jichž stát nemůže a nesmí podnikati, avšak může prostřednictvím ministerstva stavů uplatnit potřebný vliv a tlak.

Peněžnictví svoji nevlastnickou (alienistickou) soustavou zavinilo ten nešvar, že dnes výroba, zvláště průmyslová, resp. průmyslové podnikání nabyla rázu převážně spekulativního. V tomto směru bylo by úkolem ministerstva stavů, aby závady tohoto druhu bezohledně vymýtilo.

STAV DĚLNICKÝ

Dělníkovi, ať již je to průmyslový, řemeslnický či zemědělský, zůstane si tak dalece lhůtejno, jako ostatně téměř každému, jaký kurs má valuta za hranicemi, jemu záleží hlavně na tom, aby za to, co vydělá, mohl slušně uživit sebe a svoji rodinu, aby mohl být živ způsobem důstojným člověka. Z toho také vyplývá rozsah úkolů dělnické sekce ministerstva stavů. Jest mu starati se, aby výdělek dělníků nebyl podnikatelskou záštitou stlačován pod uvedenou hranici sociální mravnosti a hospodářské spravedlnosti.

Stejně jest ministerstvu pečovati o to, aby mezi různými skupinami dělnickými nenastával nespravedlivý nepoměr důchodů té či oné dělnické kategorie, na účet a ke škodě jiných.

Do rámce povinností a oprávnění této sekce spadá také péče o bezpečnostní a zdravotní zajištění pracovníků vystavených fysickému nebezpečí, jakož i otázky jejich starobního a invalidního pojištění. Pojištění ve svém dnešním způsobu řešení jde naprostoto nezdravou cestou, neboť jednak soustředuje v rukou alienistických (nevlastnických) nezvládatelné kapitálové sumy, na druhé straně však neposkytuje pojištěncům to a tolik, co a kolik by poskytovati mohlo a mělo. Je již jednou v lidské povaze, že každý touží uviděti ke stáru nějaké ty plody celoživotní práce v podobě určitého kapitálu, kterým by pomohl svým dětem ve vybavení do života, v podobě kousku kapitálu na stará kolena. Dnešní řešení však poskytuje pojištěnci — pokud se ovšem tak vysokého věku dožije — velmi chatrnou rentu. Proto snažou musí být reforma pojištění ve shora uvedeném smyslu, neboť naděje, ba jistota takového pojištěncova očekávání ulehčí plátci břemeno pojištěných poplatků a také skutečně povede »lid výš«.

Věci dělnické sekce ministerstva stavů bylo by dále dbátí toho, aby v případě nezaměstnanosti nebylo dělnictvo odkázano na želbrácké almužny podpor a na podobná důstojnost člověka podloumající opatření, nýbrž aby v dohodě s ostatními vládními resorty byly podnikány veřejné práce, avšak takového druhu, který největší kvotu vynaložených peněz odevzdává dělníkovi v jeho mzdě, a ne velkopodnikatelům. Kdežto dělník obdrženou mzdu úhradami svých životních potřeb ihned odevzdává trhu k dalšímu oběhu, mizi peníz vynaložený na velkopodnikatelské veřejné práce v pokladnách podnikatelů bez skutečného přímého prospěchu pro národní hospodářský celek.

Nejsou to však jen nízké mzdy, které působí dělnickou misérii, není to jen obecná krise, která připravuje dělníky o zaměstnaní; v obou těchto základních složkách zla podstatnou roli hraje a zlo zvyšuje nesprávné a nezdravé řešení jak nemocenského, tak i sociálního pojištění, které svými nekontrolovanými a těžce kontrolovatelnými cestami odvádí miliony peněz vymačkaných z klíníků i zaměstnavatelů tam, kam by po právu a spravedlnosti vlastně nikdy ani haléř těchto peněz neměl přijít. V obavách před kontrolou těchto závad lze viděti příčinu, proč vedoucí nemocenských pokladen brání se dodržení jimi samými kázaných zásad demokracie a vypsání voleb v dotyčných institucích.

Ministerstvo stavů v dohodě s ministerstvem soc. péče a zdravotnictví musilo by co nejrychleji zjednat nápravu ve vedení i soustavě sociálního pojištění. *Zhospodárnění a zespravedlnění těchto pojištění* mělo by za následek nejen snížení příslušných břemen, jak dělníkových, tak zaměstnavatelských, ale i dalo by velikému množství samostatných podnikatelů možnost přibrati nové pracovníky. Kolik zemědělských dělníků nalezlo by práci a chléb u rolníků, kterým jen přilišná výše sociálních břemen brání zjednat si pomocný personál.

Dělnická sekce ministerstva stavů spolu se sekcí podnikatelskou musí jako nadřízený správní orgán řešit mzdové otázky se spravedlností hlediska celonárodního zájmu. Rozhodčí soudy s paritním zastoupením zaměstnanců i zaměstnavatelů za předsednictví soudce-právníka rozsuzujítež spory tohoto druhu.

Tento cestou se zajisté přiblížíme kážené nutné sociální spravedlnosti daleko více, než trpěním *násili s té či oné strany*, ať již je to výluka či stavka, ve kterýchžto obou počinách nutno viděti násili a delikt proti samému státu.

S hlediska mravního je jisté, že dělník chráněný před svévolí a útiskem, jistý si svým chlebem a vědomý si toho, že výše odměny odvisí od skutečné kvality jeho práce, nabude ušlechtilého sebevědomí, stavovské hrdosti na svoji práci a lásky k ní. *Ne třídním bojem, ale svornou spoluprací všech tříd a stavů, vědomých si a navzájem respektujících své hodnoty, může národ spěti k nejvyšším metám.*

XXIII.

STAV DUŠEVNÍCH PRACOVNÍKŮ

Dnešní stav intelektuálních povolání, ať námezdných či svobodných, jest skutečně žalostný. Žádná z dnešních stavovských skupin není tak roztříštěna, nejednotna a rozložena jako právě tato, jejíž příslušníci vlastně by měli býti jakýmsi důstojnickým sborem národního života.

Zlo tkví hlavně v politikářských vlivech, které na jedné straně snižují požadavky vzdělanostní, na druhé straně pak demoralisují a znechucují inteligenci tím, že za dnešního stavu věcí politická legitimace hraje v ocenění inteligenta daleko větší roli, než skutečná kvalifikace. Jedni, znechuceni, se ode všeho odvracejí, pokud jsou to vyhráněné individuality — druzí, zakříknuti, se krčí — konečně jsou tu omí, kteří těží nimiřada nejen vzděláním, ale i mravně vadných, kteří těží z dnešní nezdravé soustavy, jež jim skýtá vyšší možnosti cizopasného úkoje, ať již to je zákonu odporujucí povyšování a přeskakování kvalifikovanějších předchůdců, či přímá politická činnost ve stranách (s jichž zájmy resp. se zájmy jejich voličů nemají ničeho společného). Z řad těchto posléze jmenovaných se rekrutují značnou měrou politikářští alienisté, o nichž již byla řeč.

Kolik dnes vidíme mezi tak zv. proletáři »socialistů«, kteří ve skutečnosti jsou plutokrati s buržoasnými choutkami, kolik vidíme »agrárských«-velkopřímyslníků, kterým toho je po skutečných zájmech ironikových zatrápeně málo! To jsou alienisté, kteří stavovstvímu musí býti vypuzeni ze svých nezaslužených teplých místeček, ze zahrad, kdež oni jsou kozly-zahradníky. Jejich místo je ve stavovském syndikátu duševních pracovníků, kdež by mohli bojovati o posice jen svými skutečnými hodnotami, a nikoliv politikářskými čachry.

Jednotným seskupením duševních pracovníků přiblížíme se také ochraně soukromých zaměstnanců, o niž je dnes špatně postaráno. Ministerstvo stavů nesmí připustit vyřazání duševních pracovníků, jako je tomu zvláště dnes, kdy krize hrozí přímo zničení podstatnou část této důležité skupiny národní.

Samostatnou složkou svérázných zájmů jsou veřejní zaměstnanci, jichž funkce v národním tělese také se vyznačuje od ostatních intelektuálů odlišnými úkoly.

Proto bude nutno uvnitř stavu duševních pracovníků seskupiti samostatnou složku veřejných zaměstnanců.

Je ovšem nutno, aby ministerstvo stavů v dohodě s ministerstvem školství regulovalo školskou produkci v tom smyslu, že národ potřebuje nikoliv madyrobu polostudovaného proletariátu, ale za to menší množství vysoce hodnotné inteligence. Bylo by bolestné, nechatí ztroskotati vysokoškoláka, jehož studie pohltily řadu let a velké sumy peněz, jež si jeho rodiče často utrhlí od úst, avšak je nejen snadno — nýbrž v zájmu národního celku i nutno — připustiti ke studiím středoškolským a vysokoškolským jen nejhodnotnější dorost. Připustí-li školská správa do středních škol jen tu nejhodnotnější část žadatelů, prospěje tím i samým studentům, neboť každý zkušený pedagog ví, jakou přítěží jsou pro zdárnou školskou výchovu slabí žáci, kterým chybí potřebná inteligence, pružnost nebo chápavost. Takové závaží brzdí vyučování, snižuje jeho hodnotu a zdržuje ostatní žáky.

Ve škole, jako v úřadě jsou nemístné ohledy a protekce velikým nebezpečím, ježto nejen že pomáhají nehodnotným vpřed na účet schopnějších, ale i podlamují víru hodnotných ve spravedlnost, a ničí jejich morálku.

Jakým nebezpečím je úpadek inteligence, nejlépe vidíme na ruském příkladě, kde — ovšem v daleko horších rozdílech než u nás — bylo viděti všechny shora zmíněné jevy. Však

také sovětský režim nyní pomalu přechází k výběru pracovníků dle inteligence a začíná podskrtávat otázku hodnot.

Za podstatný bod programu nápravy považuji právě mravní, kulturní i hmotné zlepšení v intelektuálních vrstvách národa A je právě na ministerstvu stavů, aby vybudovalo stavovskou organizaci příslušníků duševních povolání, aby se tak této, tak důležité složce národní dostalo tribuny a významu ji po právu a spravedlnosti i zájmu budoucnosti národa přindležejici.

STAV ZEMĚDĚLSKÝ

Základním pilřem státu jest, aneb alespoň má býti jeho zemědělství. Nesmí nás másti to, že státy koloniální, jako Anglie a Francie, nedabají ve své mateřské zemi o zemědělství. Stejně není normální stav včetně ve státech, jako je Německo, jež jsou upřílišněnou industrializací hnány na pole výboje průmyslového, ba i válečného.

Nejsem toho názoru, že by stoprocentně správnými byly nauky o autarchii, t. j. o tom, že každý stát má se obehnati jakousi čínskou zdí a žít v jakémse dobrovolném vězení. Jisto však je, že snahou státnické prozíravosti má býti takové utváření poměrů, aby stát byl s to žít — alespoň převážně — ve svém a ze svého.

První nutnosti je výroba dostačku živin a zemědělských surovin i polotovarů, ve kterémžto směru ovšem poměry u nás jsou daleky toho, aby mohly býti zvány zdravými. Tak na př. byli jsme r. 1928 pasivní dovozem:

vepřového dobytka	Kč	645,000,000
skopového dobytka	"	4,000,000
koni	"	7,000,000
žita, pšenice a mouky z nich	"	1.230,000,000
kukuřice	"	443,000,000
masa	"	20,000,000
tuků	"	357,000,000
zeleniny a luštěnin	"	47,000,000
brambor	"	12,000,000
ovoce	"	180,000,000
rostlinných olejů	"	102,000,000
vína	"	98,000,000
kůží	"	405,000,000
umělých hnojiv	"	217,000,000
vlny	"	1.417,000,000
<hr/> Celkem		Kč 5.184,000,000

Tak veliká pasivita převážné části dovozu zemědělských výrobků nejen že není a nemůže býti vyvážena zdánlivým aktivem vývozu cukru ve výši Kč 1.685,000,000, nýbrž právě nezdravá cukerní politika pomáhala zvyšovatí osevné plochy cukrovky na úkor ušlechtilých obilnin (pšenice), jichž osevní plocha byla tím menší. Krom toho však je to danajské aktivum cukerního vývozu placeno hospodářským nevolnictvím širokých spotřebitelských vrstev, neboť — kdežto každý náš nejchudší dělník a zemědělec musí za cukr platiti více než Kč 6.— za 1 kg, prodávají jej naši cukerní průmyslníci do ciziny za cenu nedosahující ani Kč 1.—.

Kdyby naše zemědělství bylo vedeno cílevědomě k intenzivnější výrobě, je jisté, že by bylo lze shora uvedenou pasivitu značně snížiti. Pravdivost tohoto předpokladu je zřejma již z výsledků sklizně 1933, kdy pod vlivem mezinárodního poklesu odbytu cukru a uzavíráni hranic bylo z části použito řepné půdy k osevu pšenice. Ze finanční výsledek nedopadl ve prospěch rolníků, nebylo vinou přeměny samé, jako spíše soustavy, která dovolila spekulujicim alienistům jejich rejdy se zdviháním a srážením cen v rozhodném okamžiku svévolným dovozem velikých možství nijak potřebného zrna.

Jedním z prvých úkolů zemědělské sekce ministerstva stavů bylo by tedy dosíci zintensivnění našeho zemědělství, abychom se co nejvíce přiblížili hranici soběstačnosti, alespoň v těch nejdůležitějších živinách. Tato zásada je tím důležitější, že stoupajícími snahami autarchickými jednotlivé státy obklopují se, čím dále tím vyššími celními zdmi, takže náš export upadá a tím klesá možnost platiti nákup živin v cizině pomocí zisků našeho vývozu.

Tak zvané aktivum průmyslového vývozu je velmi problematické, protože by od jeho papírové cifry musily býti odečteny veliké sumy, iimž náš stát přímo, a hlavně nepřímo (daňové slevy, poplatkové a dopravní srážky atd.), průmysl subvenuje. Stejným druhem subvence je také to, že cuke-

surtaxa, na níž za Rakouska kde kdo žehral, kterou však tehdy platil přímo erár, dnes je inkasována z kapes spotřebitelů. Další nepřímou subvencií jest — místy přímo nezdravé výše dosahující — ochranářství, následkem jehož na př. auto Ford stojí u nás prakticky dvakrát tolik, než je jeho nákupní cena v evropském přístavě. Úkolem ochranného cla je nesporně chránit a podporovat určité druhy výroby, které prozatím by nemohly s dobré zařízenou cizí výrobou soutěžit — avšak rozhodně nesmí ochranářské clo sloužiti upřílišné zíštnosti zdejšího spekulujícího průmyslníka.

Uvážíme-li, že ztrátu onoho papírového průmyslového vývozního aktiva bylo by lze vyváziti hospodárností státního aparátu a vyřazením různých těch alienistů a sinekunistů, kteří ročně vyssají nesmírné sumy peněz z našeho veřejného i soukromého hospodářství, je jasno, jak nesprávná a nezdravá byla dosud prováděná výrobní a obchodní politika.

Intensivní zemědělství bylo by také s to dáti životy množství dělníků, ať již námezdnou prací, či samostatným kolonisačním podnikáním (ovšem poměkud jinak organizovaným, než se až dosud dalo), a tak by pomáhalo mírnití palčivost problému nezaměstnanosti.

Nejen však s tohoto hlediska je pro náš stát důležito zlepšení zemědělství a zvýšení jeho produkce, mybrž i s hlediska vojenského. Pouhý pohled na mapu přesvědčí každého o dané situaci. Je tu zřejmo, že v případě válečného konfliktu bychom velmi rychle vyčerpali dané zásoby živin.

Zemědělství i s hlediska zájmů státní stability jest velmi důležité, neboť vyrábí potravu pro národ a odvírá výrobky národa, vše uvnitř hranič, takže nepodléhá začasté katastrofálním záchrávám, jimž stále je tu či onde za hranicemi ohrožován náš vývozní průmysl a tím i celé masy na něm závislých lidí. Sebezápatrnější zakalení poměru k některému cizímu státu může vyvolati buď bezesmluvní stav, nebo dokonce celní válku — a následky jsou tu. Průmysl zastavuje

výrobu, propouští dělnictvo, stát ztrácí miliony a stamiliony na podporách v nezaměstnanosti, střední a slabší průmysl se liroutí, prostě jedno zlo plodí druhé.

Nápadné rozpětí mezi nízkými cenami, jež náš zemědělec dosahuje za své výrobky, a vysokou cenou, již musí konsument platiti, tkví hlavně v neukázněném a nekontrolovaně zíštném meziobchodu, který vlastně strčí největší část získaného rozdílu do vlastní kapsy — a děje se tak ke škodě rolníka i spotřebitele. Značnou část viny na tomto stavu věci nesou »svépomocné« korporativní podniky zemědělské, jež — jak známo ze zkušenosti — obyčejně velmi málo rolníkovi pomohou.

Výdělek a výdělkuschopnost rolníkova jest silně podlakována sociálními břemeny, která nejen brzdí, ale v mnohých případech (nemožnost najmouti pomocný personál) přímo mu znemožňují zdárnou hospodářskou činnost, neboť jsou neúměrná k obratu i zisku, o kteréžto otázce se ještě zmíním v kapitole o pojíščovnictví.

Nejsem snad zásadním odpůrcem subvence jako takové, ale rozhodně musí každý být proti nějakému soustavnému subvenciovaní, jež se obyčejně stává předmětem nekalých manipulací.

Za nejlepší subvenci pro zemědělství považuji zjednodušení státní agendy a hospodářství ve státních vydáních, jež by snížila daňové břemeno výběc, a krom toho neúprosné sledování zásady daňové progressivity (viz kapitoly VI. a XXVIII.), čímž se ještě dále zmenší daňové břímě, jež je nésti malému poplatníkovi, jako je rolník. Stejně účelnou a nutno subvencí pro zemědělce bylo by snížení nespravedlivě a nezdůvodněně vysokých sociálních břemen, jakož i sevření meziobchodu a spekulativních neviditelných majetků, čímž by zajisté značnou měrou byli odstraněni parazité, vytvářející veliké rozpětí mezi prodejní cenou rolníkova výrobku a nákupní cenou, již jest spotřebiteli platiti za potraviny.

Tento zákon by prospěl jak rolnickému výrobcí vyšší cenou, tak i spotřebiteli levnějším nákupem.

Hlavní směrnicí a konečným cílem snah ministerstva stavů musí být to, aby nás stát stal se skutečně státem zemědělsky-průmyslovým, v němž by se zemědělská i průmyslová výroba a jejich zisky ocitly v žádoucí rovnováze, což není utopistickým snem, nýbrž je dosažitelnou zlepšením zemědělství za hmotné i mravní podpory státu, cílcí k zlepšování půdy a lepšimu její zpracování, aťž i ke spravedlivému zvýšení rentability zemědělské práce.

Známou skutečností jest, že jedním z neméně ožehavých problémů naší zemědělské výroby jest otázka velikých lesních ploch se značnou nadprodukcií, již se ani vývozem za ztrátové ceny nemůžeme zbavit. Miliony pevných metrů výborňeho dřeva hnijí v lesích na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Otázka těchto velkých lesních ploch by zajisté byla řešitelná, resp. její bolestivost zmenšena tím, že by část jich, zvláště pokud se rozkládají v rovinách a na mírných svazích a mají pro zemědělství vhodnou půdu, byla postupně proměňována v zemědělskou půdu ve vlastním slova smyslu, ovšem za bedlivého šetření předpokladů klimaticko-hydrologických a potřeb domácího průmyslu. Nejen, že by tak byla zvýšena osevná plocha obilnin a jiných užitečných rostlin, v nichž výrobě jsme pasivní, ale ještě by tu byla dána možnost kolonisace, jež by odssála část lidu z měst, přeplněných známým katastrofálním útěkem od půdy.

V otázce pasivity naší živočišné výroby hráje velikou úlohu otázka pastvin a pěstění pícnin. V tomto směru bylo by pečovati o meliorace a o zvýšený osev pícnin, protože přechodné zlepšení a snížení pasivity dovozu v době krize lze připsati převážně zmenšenému konzumu, následkem býdy širokých vrstev a ne toliko zvýšené domácí živočišné výrobě.

Nejdůležitějším úkolem ministerstva stavů bylo by však, uváesti, jak jsem se již shora zmínil, do spravedlivého poměru

výši cen průmyslových a zemědělských výrobků — vždyť na trvalo je nynější porušení rovnováhy nemyslitelnou.

Sociální břemena, o nichž jsem se již zmínil v kapitole o stavu dělnickém, zvyšují zemědělskou krizi, neboť nejen že zatěžují v nesnesitelné míře rolníkův rozpočet, ale ona jeji přímo také zotročují, nutíce jej i jeho rodinu, aby dřeli bez pomocného personálu, což ovšem jde nejen na účet hodnoty jeho práce, ale také zvyšuje nezaměstnanost. Spravedlivé snížení těchto břemen dalo by rolníkům možnost rozmnожiti svůj personál a tak snížiti ony statisícové kádry nezaměstnaných, nehledě ani k tomu, že by se tím zvýšila podstatně výnosnost zemědělského podnikání.

O tom, s jakými výsledky se setkalo svépomocné korporativní podnikání rolnické, zmíním se později, avšak předěsilám tu zásadu, že podniky tohoto druhu musily by prokázati svoji svébytnost na bojišti volné soutěže, bez tarifních výhod, odpisu daní a subvencí, jakož i že směly a musily by sloužit skutečně a jedině zájmu rolnického kolektiva a nikoliv soběckým zájmům skupinek a koterii, či politikářským účelům.

Péče, již se dostává našemu zemědělství v podobě t. zv. zemědělského školství, jest velmi pochybného rázu, protože stamilionů těžce vymačkaných z poplatníků byla přímo vyházena na stavby až nápadně přepychových škol, zřizovaných vzorné pokusné statky, sjednání ředitelé, profesori a učitelé, jichž gáže stojí ročně rovněž mnohomilionové sumy — a školy nemají dnes žáků. Jak by mohl rolník, úpicí pod nesnesitelným břemensem daní a sociálních dávek, postrádati pracovní sílu svých dětí, a ještě vymakládati těžké peníze na jich pobyt v přespolních školách. I v tomto směru bylo u nás podnikáno nad poměry, neúměrně našim potřebám i silám. Důkladně vybudovaný a dobré vybavený aparát kočujících učitelů a instruktorů by za daných okolností byl daleko prospěšnější a užitečnější, nehledě ani k tomu, že by byl nepoměrně levnější.

ŘEMESLNÉ ŽIVNOSTI

Řemesla jsou jediným stavem, který vstoupil již ze středověku do liberalistického období v pevně organisovaných tělesech, jsou to tehdejší městské živnosti. Tento stav byl pevně sorganisován, duch pospolitosti, smysl pro stavovskou čest a hrdošst na dílo prosycovaly veškerou myšlení i konání cechovních příslušníků.

Jak jsem se již zmínil v kapitole o merkantilismu, vybudovalo městské cechovnictví skutečný solidní hmotný blahobyt, nelpící však jen na hmotě, nýbrž dbalý i krás a duchovního obsahu života. S důkazy této skutečně zdravé a prospěšné soustavy setkáváme se téměř každým krokem ve venkovských městech i v Praze, ať již to jsou věky přetrvavší měšťanské domy, či veřejné stavby (samosprávné a cechovní, jako Ungelt, Vlašský dvůr, Svatá Barbora atd.)

Strojová revoluce, potřeby dnešního života, přesahujíci v dosti značné míře technické i finanční možnosti živnostenské výroby, spolu s další složkou, alienismem, soustavou nevlastnických kapitálů, daly vzniknouti nejen průmyslu v rukou individuelních vlastníků, který nutno uznati za prospěšnou složku, ale i mamutimu průmyslu, který svoji celkovou osobní soustavou, svoji nedostatečnou mravní náplni nejen že velmi často žije blahobytne na úkor a ke škodě živořícího národního celku, ale i vrhnul se na různé obory drobné řemeslné výroby, podryvá základy tohoto vysoce významného pilíře zdravého hospodářského systému; ba i některá řemeslná odvětví byla již, zvláště se strany nevlastnických spekulativních velkoprůmyslů téměř úplně zničena.

Živnostenský stav potřebuje řádnou ochranu a důkladnou reorganisaci. Ve vlastním zájmu musí stát povznéstí tento stav k bývalému významu, a to hlavně proto, že právě tento střední

stav byl a musí být páteří našeho národochospodářského života a byl vždy jedním z nejlepších poplatníků státu.

Při reorganisaci bude ovšem nutno vzít v úvahu vývoj strojové techniky a praktické požadavky doby. Soustava živnostenských společenstev a pomocnických hromad musí být dokonale vybudována a sorganizována způsobem odpovídajícím potřebám stavu i národního hospodářského celku, při čemž bude nutno celou věc řešiti s ohledem i na vzdálenější budoucnost národní.

Dějinný vývoj nezná žádných »čelem vzad«, nýbrž jde stále nezadržitelně — byť snad ve spirále — vpřed. Jako by bylo nesmyslné chtít znova oživovati mrtvolu liberalismu a by snad mělo znova vznikati jakési strohé, v sebe uzavřené cechovnictví. Stavovská demokracie musí vycházeti ze zásady, že dlužno zachovávati dobrá zřízení přítomnosti, znova oživovati v rámci účelnosti a potřeby to, co dříve bylo dobrým a může i potřebám dneška a budoucnosti vyhověti, jakož i na této základně dále budovati.

Ježto živnostenská výroba již svým převážně detailistickým rázem skýtá při výrobě stejných množství tovarů většimu počtu lidí obživu, než tomu je u sestrojověné velkoprůmyslové výroby, jest zdíjem státu totožný se zdíjem živnostnictva ve snaze, aby bylo zabráněno pohlcování a ničení individuelní malé a střední výroby v rukou individuelních soukromých vlastníků se strany nevlastnického velkoprůmyslu.

Zde právě ministerstvo stavů svojí nadřazeností všem výrobním skupinám národním může administrativně a organizačně, stejně jako hospodářský parlament zákonodárně, uvést chodi věcí do kolejí vedoucích ke kýženému cíli.

OBCHOD A MEZIOBCHOD — KORPORATIVNÍ PODNIKÁNÍ A OBCHODOVÁNÍ

S jakoukoliv výrobou, t. j. tvořením hospodářských statků těsně souvisejí, ba i s ní se prolíná obchod, t. j. ona část národního hospodářského soustrojí a činnost, jež sprostředkuje převod statků s místa výroby, aneb nadbytku do místa spotřeby, resp. sprostředkuje směnu statků mezi různými výrobcí a spotřebiteli navzájem.

Při složitosti dnešního života a jeho potřeb jest vyloučeno, aby každý spotřebitel odebíral všechny své předměty spotřeby přímo od výrobce. Je nemyslitelné na př., aby mlynář rozvažoval a rozprodával detailně v malých sáčcích svoji, do desítek a set tun jdoucí výrobu mouky přímo spotřebiteľům ze širokého okolí. Je tedy obchod jako taškový zásadní nutností hospodářského života.

Všeho moc však škodí. Jako jest samozřejmo, že obchodník musí svůj — ovšem občanský — zisk pobírat z rozdílu mezi svými pořizovacími náklady a prodejní cenou, tak je i nepochybnou skutečností, že příliš mnoho obchodních prostředníků, vloudivších se mezi výrobce a spotřebitele, zatěžuje nezdravě a nespravedlivě jak spotřebitele, tak i výrobce. Tak jako vidíme řadu meziobchodníků, kteří — nevytvářejíce vlastně žádných nových hodnot — exploituji kapsu rolníka i spotřebitele, tak také vidíme lékárny, advokáty a jejich písáry v roli dodavatelů pražců pro železnice, při čemž ovšem o těch pražcích vědí jenom, kolik ku škodě státní pokladny »trhnou«. Výdělkem takovýto zisk nekže ani nazvat, protože činnost těchto lidí nemá naprostě ničeho společného se slovem »dělati«, t. j. pracovati.

Je věci cílevědomého zákonodárství a státní správy, aby tento tak složitý příživnický a zbytečný meziobchod byl

dokonalým sevřením tak ztížen, aby se stal prakticky nevýnosným, ba i nemožným. O věci neviditelných kapitálů, které tu hrají jednu z hlavních úloh, jsem se již zmínil.

Politické čachry v obchodě, o nichž bude ještě zmínka, nutno železným koštětem vyměsti z našeho hospodářského života bez ohledu napravo, nalevo — nahoru, či dolů.

Obchod, a to zvláště naš vnitřní, jest největším nositelem daňového břemene, a proto jest i v zájmu státních financí, aby se mu dařilo co nejlépe a aby byl zbaven, oproštěn všeho, co jej znemravňuje a ničí. Nechci býti utopistou, avšak zlepšení, zajisté pronikavé, je dosažitelné jen bude-li tu poctivá a pevná vůle nekompromisně sledovati prospěch celku.

Ačkoliv reální a dobré založený obchod je jedním ze základních pilířů státní budovy, přec jen vidíme krom uvedených závad i řadu jiných momentů, jež této národochospodářské složce škodi i na újmu ostatního státního a národního celku.

Vidíme řadu obchodů s jednotkovými cenami (Einheitspreisgeschäfte). Je jisto, že jejich ceny jsou v mnohých případech až nápadně nižší než v individuelních obchodech — uvažme však jak těch cen bylo dosaženo: personál, většinou nedokrevná a podvyživená mladá děvčata, pracujíci vice než 8 hodin za přímo žebráckou mzdu, bez přesčasových odměn, pochopitelně pomáhá — zvláště vzhledem k velikému obratu — značně snižovati režii. Kapitolou pro sebe však je způsob nákupu takového podniku: malý či střední výrobce ocítí se nešťastnou shodou okolnosti v takové situaci, že potřebuje náhle větší částku peněz, kterou chce získati prodejem větší partie svého hromadného výrobku. Jde tedy tam, kde doufá nalézti jednorázový odbyt takovéto větší položky, avšak místo požadované sumy jest mu nabízena daleko nižší, přímo žebrácká částka, a tu on — nevěda kudy kam — na konec skutečně prodá za cenu nedosahující mnohdy ani výše svéstojných nákladů.

Pak ovšem je pochopiteľné (nehledě ani k tomu, že každý výrobce, od něhož je objednáno veliké množství partiového zboží, stlačuje svoji prodejní cenu tak jako tak až do nemožnosti), proč obchody tohoto druhu mohou tak lehce konkurenčně pobíjeti velký počet detailních obchodníků, jimž je nésti i při malých obratech plnou režii slušně placeného personálu, a kteří si nemohou dovoliti držeti sklady obrovských partií zboží, jež mnohdy sice omračují levností, ale neobstoje před kritikou odborníka.

Taková soutěž není ani spravedlivá, ani mravná, a nelze ji strpěti ani s fiskálního hlediska, protože — nejen že jeden grosistický obchod nezaplatí na daních tolik jako řada individuálních podniků téhož druhu — ale i jsou takto podlamováni drobní plátcové dani ve velikém počtu.

Stavovská demokracie, vycházejíc z nutnosti blaha co největšího počtu jedinců, nemůže považovati obchody s jednotkovými cenami za prospěšné, ani za připustné. Proto musí zdokonodárství i státní správa stavovské demokracie nutně znemožnit soustavu obchodů s jednotkovými cenami.

Ač nová instituce, přec již jednotkové obchody projevují značnou měrou svůj neblahý vliv, pročež — nemá-li toto zlo napáchat dalekosáhlé škody, nutno velmi rychle zjednatnápravu.

Daleko déle působi, daleko zakořeněnější jest a více škod již napáchala soustava t. zv. konsumů a podobných svépomocných družstev.

Snad vůdcí idea při jich zakládání mohla být dobrá, avšak jejich praxe prokázala již více než s dostatek jejich převážnou škodlivost. Ona »služba zákazníkovi«, již se dnes kde kdo ohání, je prapodivná, protože ceny v konsumu, nejsou-li vyšší, rozhodně nejsou nižší než v obyčejných řádných obchodech. Zbývá tedy posouditi, zda a jakou měrou při rovnosti cen který z těchto dvou způsobů detailního obchodu je s obecného hlediska prospěšný. Řádný obchodník žíví svoji rodinu

a personál, platí daně a dávky, nepožívaje při tom nižádných výhod se strany státu, samosprávy, ani jiných institucí. Padne-li, řekne každý, že přičinou byla neschopnost, a více se tím nikdo nezabývá.

Naproti tomu konsumy a podobná družstva požívají řady daňových, poplatkových a tarifních výhod, a ocitnou-li se — což při nevlastnickém (alienistickém) podniku je velmi snadné — v nesnázích, tu se jim dostává odpisu dani, různých jiných slev, ba i dokonce subvenci a sanaci.

Již z pojmu státu vyplývá, že jeho zájem se nese ku prospěchu celku občanského v každém jedinci jako takovém, a stát připouští v zájmu odborných stavovských či jinakých zájmových skupin jejich svépomocné podnikání. Toto snášenlivé stanovisko však by mělo být podmíněno odpovědí na otázku, zda dotyčná korporace skutečně slouží bezvýhradně dobru svých příslušníků, zda jim poskytuje dosažitelné maximum prospěchu. Důkazem takové prospěšnosti by byla svébytnost takového sdružení. Proto také nutno odsouditi státní protézování a dokonce i subvencování a poskytování daňových či tarifních výhod různým družtvům, konsumům, atd., jež jsou jen nástrojem nějaké koterie, aneb mocenským opatřením nějaké politické strany.

Takovéto organismy jsou vlastně všeestranně cizopasníky národního života, neboť pdí vůči všechna břemena nesoucím podnikatelům nekalou soutěž, daňově znamenají pro stát pramálo, jen ještě právě svojí nekalou soutěži a protekci podlamují poplatnou silu individuálních podnikatelů.

Stavovský stát musí korporativní svépomocné podniky, pokud jsou cizopasného rázu, zanechatí jejich osudu: jsou-li zdravé, vydrží a budou dále existovati k obecnému prospěchu, jinak zajdou a nebude jich škoda, naopak stát, státní národ i jedinci-podnikatelé tím vyziskají.

Subvence vůbec jsou na místě jen tam, kde k vytvoření nových, se všeobecného hlediska významných hodnot chybí

soukromý kapitál. Poskytnutá subvence musí být považována za jakýsi podminěný dar, který, v případě, že jeho pomocí nastalo obohacení subvencovaného, musí být vrácen státu.

Subvencovani pak musi plně civilně i trestně zodpovidati za řádné, poctivé a účelu subvence odpovidajici použiti k tomu svěřených peněz.

Úvahy tyto netýkají se snad jedině t. zv. konsumů, protože v soustavě zemědělských družstev mnohoze není o nic lépe. Nemíním tím vyvozovati, že by snad ve všech konsumech a družstvech bylo turecké hospodářství, avšak je tu tak veliké množství případů, jež plně potvrzují a zdůvodňují názor stavovské demokracie na nevlastnický kapitál. Nejsou vzácný případy, že podíly podobních podniků — pakli se již samace stala nemožnou — klesají na směšně nepatrný zlomek částek složených podílníky.

Jako ironie pak působi to, že mnohdy sami členové zemědělského družstva raději jdou své zrno prodati individuálnímu obchodníkovi, než do svého družstva. I tato družstva musí být cestou zákona a administrativy vystavena volné soutěži — jsou-li zdravá, přežijí — padnou-li, bude to jen v zájmu celku.

Pokud se týče zahraničního obchodu, poukazují jen na řečené již stanovisko, že snahou uvědoměle vedené hospodářské soustavy musí být dosažení co nejvyšší míry soběstačnosti, a zahraniční obchod měl by přicházeti v úvahu jedině pro odbyt speciálních výrobků našeho státu, event. pro konkurenční odbyt nahodilých přebytků výrobních a k úhradě surovin a polotovarů, jichž by nás stát vůbec nemohl vyráběti.

Za stále přituhující ochrandřské soustavy dneška je zahraniční obchod spíše směnou zboží než prodejem za penize. Je jakýmsi clearingem hmot, a penize se stávají spíše přepočítacími jednotkami samé směny.

Stát rozhodně nesmí favorisovati výrobní odvětví, jichž vývoz kvete jen díky dumpingovým cenám, dosaženým jen

na účet bidně placeného našeho dělnika a lichvy páchané na našem konsumentovi. Neuznáváme za správnou soustavu dumpingového vývozu, který jen ochuzuje náš lid a obohacuje cizince.

Jedno zlo plodí druhé, a tak se stává, že leckdy nás stát je nuten — aby docílil možnosti vývozu určitých výrobků — uzavírat obchodní smlouvy, jichž nevýnosnost musí platit náš konsument a poplatník, zvláště pak v určitých případech vysoko důležitá složka národního života, rolník.

PRŮMYSL

V kapitole o řemeslných živnostech naznačil jsem již, že v jistých oborech výrobních nemůže řemeslná výroba stačiti ani technicky, ani finančně a že logicky musí výroby určitých druhů prováděti průmysl, t. j. výrobní odvětví velkých rozměrů, vybavené technicky i finančně ve větší míře odpovídající zvýšeným potřebám dotačné výroby.

Průmysl musí ovšem svými rozměry a organizací odpovídati potřebám, schopnostem a rozsahu svého státu. Co však vidíme dnes, naprosto neodpovídá této představě. Průmysl je v některých odborech přímo nezdravě zbytnělý, takže je nuten výrobní přebytek vyuvažeti za každou cenu, a tū vidíme nadpadný a nebezpečný zjev, že vyvážime do ciziny daleko laciněji, než sami doma proddávme svým lidem.

Argumentace o nutnosti aktivní dovozní a vývozní bilance má svoji slabinu v tom, že nebře v úvahu možnost cílevědomého dosažení žádoucí rovnováhy mezi dovozem a vývozem, nikoliv ovšem šíleným zvyšováním produkce a dumpingovými cenami pro zahraničí, nýbrž zvýšením soběstačnosti v dovozních druzích zboží tak, aby nebyl nutný dnešní trapný a nebezpečný stav, vyssávání našeho konsumenta vysokými cenami a dělnika nízkými mzdami, čehož vlastně jediným kladným výsledkem je to, že cizinec se našimi lacinými výrobky obohacuje za cenu ochuzování našich lidí.

Zlepšený výnos zemědělského podnikání a ulehčení vnitřní spotřeby zmenšením tak dalece neproduktivních břemen sociálních atp., zvýšily by vnitřní spotřebu a ukázaly prakticky malý význam bilance, jež se dnes prohlašuje za tak důležitou, ačkoliv její oficiální čísla — nehledě ani ke známému »frisirování« bilancí, nejsou a nemohou být přesným obrazem skutečného stavu věcí.

Generálem čs. armády, 1922

Vůdcem Národní obce fašistické, leden 1927

Průmysl jest pldon, na niž — krom snad politiky — nejvice se řobujela soustava nevlastnických kapitálů.

O věci byla již dříve zmínka. Již sama potřeba větších kapitálových mas volala po vytváření korporativních průmyslových kapitálů. Bud soukromý průmysl vzrostl dobrým vývojem nad meze finančních schopností vlastníkových a musí! proto bráti na se úvěry, tyto rostly, a konečně pomocí úmyslného překapitalisování byl učiněn podnik, na něž alienisté dostali chuť, zralým ke spolknutí, jež prováděno obyčejně zakcionováním, aneb nové podniky již přímo zakládány jako nevlastnicko-korporativní. Toto zlo ovšem jest konec konců zkomplikováno tím, že skutečným pánem takového nevlastnického průmyslového podniku jest rovněž nevlastnický peněžní ústav, tažké ten pač své považové a hospodářské stíny přenáší zvýšenou měrou na výrobní podnik, který se ocitl v dosahu jeho moci. Akcionář továrny proti právu a spravedlnosti je vyřazen z rozhodování, ač právě on jedině má skutečný osobní zájem na trvalé prosperitě podniku, do jehož akcií uložil svůj majetek, a na jeho místě rozhoduje peněžnický nevlastník, jemuž přec jen vlastní zájem podniku je cizí, a který svůj hlavní cíl vidí v bezohledném nabývání zisků pro sebe sama, byť byly placeny újmu podniku a jeho skutečných akcionářských spoluvelastníků.

Zestárlým liberalismem rozpoutané sobectví nevlastnického kapitalismu se všemi přisluhovači zavinilo tento chaos svou ziskuchtivostí a svým hmotařstvím, z něhož plynula často po výtce spekulativní výroba bez zřetele k další budoucnosti, jedině pro zisk nejbližšího okamžiku za každou cenu.

Liberálně-kapitalističtí vůdcové a teoretikové zkomplikovali situaci různými teoriemi tažkým způsobem, že se v tom dnes málokdo vyzná.

Vytvořením různých velmi početných skupin nevýrobních, žijících z politické protekce bez práce, ze sinekur, subvencí, celou tou změli různých úřadů a úřadečků, instituci a institu-

ciček, sloužících umisťování nadbytku úředníků a zřizenců, jakož i souběžnou nesprávnou školskou výchovou a nadvýrobou polostudovaného proletariátu komplikuje se dnešní stav věci velmi nebezpečně.

Chceme-li léčiti hospodářské škody takto vzniklé, musíme nejprve léčiti průmysl sám, t. j. — pokud je nevlastnický — navrátit správu jeho věci do rukou skutečných vlastníků, čehož lze dosíci cestou cilevědomého finančního a hospodářského zákonodárství. V hospodářské džungli nutno zavést jasnost a přehlednost, které by bylo lze dosíci nekompromisním odstraněním závad, o nichž jsem se zmínil v kap. VI., totiž učiněním neviditelných majetků a jejich neviditelných vlastníků viditelnými.

Věc by tím byla velmi zjednodušena, protože by tak bylo viděti na jednotlivé individuelní osoby a jich skutečné majetky. Jedině tak by mohla být s průmyslu, zvláště nevlastnického, setřena úhana bezuzná spekulativní zíštnosti.

Veškerá dosavadní řešení otázky inkompatibility působila určitým dojmem snahy, »aby se vlk nažral a koza zůstala celá«. Skuteční vlastníci, do jejichž rukou by zákonem pro přízni zaměstnance stanovená inkompatibilita vrátila vládu jejich věci, by neštvali své podniky za spekulatérní zisky přechodného rázu, nýbrž — jdouce za trvalou prosperitou — učinili by podnikání průmyslové stabilnější, o čemž již byla řeč v kapitole o nevlastnickém kapitálu. Zásah tento byl by vysce významný nejen s hlediska národního majetku, výroby a směny, nýbrž i s hlediska státních financí. K otázce neblahého vlivu nevlastnického kapitálu na státní finance se ještě vrátím.

Jak jsem již byl podotkl, nutno rozlišovati mezi průmyslem, který vzhledem k určitému svým výrobkům velkého rozmeru jest prospěšný a nutný ve své velké formě — a mezi průmyslem, který by se stal průmyslnickým kozlem v zahradě malé a střední výroby: bytové zařízení, výšivky a různé

luxusní předměty, atp., nepatří do rukou průmyslu, nýbrž mají být považovány za pole, na němž mají vzkvétat živnosti, řemesla a domácí průmysl.

Taková továrna, jež vyrábí strojové krajky, páše hmotné i mravní škody na všech stranách: podlomí spousty existencí krajkařek a vyšivaček, při čemž sama dává obživu, začasté horší, daleko menšímu počtu nekvalifikovaného, aneb méně kvalifikovaného dělnictva, nehledě ani k tomu, že namísto individuelního, často velmi vyspělého a vytríbeného vkusu přímo uměleckého, hází do světa v masách tuctový »póvl«, kterým niveliuje, sploštuje a kazí vkus širokých vrstev. Vůbec tovární tuctová výroba předmětů, jež mají zkrašlovat život a přímo vydechovati osobitost svých tvůrců a nositelů, jest zlem, protože učí lidi zvláště průměrné, touze po jakési »talmi«-kráse a bývá stejně jedovatá jako barva na rty, kterou si již mnohá podprůměnná ženština přivedila otravu i smrt.

Nic není nebezpečnějšího a otravnějšího pro duši národa, než chorobná touha po povrchním luxu a lesku.

Nejsem zastáncem nějakého spartanství, které by celý život lidský učinilo bezúčelnou šedou plochostí, avšak vycházím s hlediska, že krása a vkus musí být individuelní, musí být výrazem úrovně a krasocitu každého člověka v podobě odpovídající jeho »já«. Oč výše stojí slovenské děvče, které si samo navrhne i provede své krojové výšivky v jich harmonické barevné nádheře, než mnohé městské děvče, které — často za cenu mnoha obědů a večeří — navěsi na sebe tuctové fabrické cetky z bazáru. Proto také neměl a nesměl by se těšiti ochraně, ba naopak měl by být potírána průmysl, který, nejen škodlivě zasahuje do území, jež po právu, spravedlnosti i vkusu má být vyhrazeno individuelnímu tvoření, ale i — sám plochý a barbarský — připravuje o chléb tisice lidi skutečně tvořivých.

Zákonodárství i státní správa musí ve věcech průmyslových vycházeti z toho zásadního hlediska, že je nutno přivo-

diti hospodářsky spravedlivou rovnováhu mezi cenami průmyslových a zemědělských výrobků, v poměru mezi zemědělskou a průmyslovou výrobou samou, abychom se tak co nejvíce přiblížili soběstačnosti, jejímž hlavním předpokladem jest všeobecná rovnováha nejen výroby a spotřeby, ale také vzájemná rovnováha výroby průmyslové a zemědělské.

Sociální břemena, jichž jsem se již několikrát dotkl, jsou i v průmyslu těžkou vývojovou překážkou, a jich změna a náprava přispěje i zde velmi značnou měrou ke zlepšení poměrů.

Je jisté, že vývoj věcí a pokrok nedá se násilně popostrkovat, či zdržovat, ale rovněž je jisté, že při rozumné předvídatosti lze postupně regulovat a usměrňovat hospodářský vývoj takovým způsobem, aby celá odvětví živnosti nebyla rázem ničena a ozebračována bezohlednými kapitálově silnými jedinci.

Krátké řečeno, stavovská demokracie musí se snažit o to, aby průmysl byl chráněn před parasitismem, před výstřelky spekulativních nevládnických kapitalistů a jinými škodlivinami, na druhé straně však aby se držel svých sítí a nevnikal, resp. nově nevznikal ku škodě národního celku tam, kde by jim, bez skutečného prospěchu pro národní celek, byly ničeny tisice existenci.

Další otázkou, k niž vlastně — až na bezhlavé experimentování Sovětů — žádná soustava nezajala řádného stanoviska — je otázka ekonomisace, racionalisace, taylorismu a mechanizace výroby, zvláště strojní. Pokud snahy tohoto druhu nesou se k tomu cíli, aby ztráty materidlu na způsobu jeho zpracování a odpadcích byly co nejmenší, pokud jde o dosažení co nejvyšší hospodářnosti v celé výrobě, jsou účelnými, prospěšnými, banutnými. Jakmile však by vývoj věci měl dopomáhat podnikatelům ke zvýšeným ziskům za cenu ničení menších soutěžitelů a vyhazováním na dlažbu dělníků, které automatický stroj učinil zbytečnými, pak musí každá své budoucnosti dbalá soustava všemi prostředky bránit takovémuto nezdravému vývoji věci.

Jak z celé knihy patrné, cíl mé představy k tomu, aby tu nastala jakási automatická funkce rozumného prudu sebezáchovy a usměrněného sobectví jedinců i jich celků. Stavovské skupiny, jako samosprávné orgány, i ve funkci pomocníků zákonodárných sborů zajisté — díky svému čistě odborně-stavovskému sestavení — naleznou onu předem a v nějakých strohých formulách těžce vymezitelnou hranici, kdy ten či onen způsob organizace výroby přestává být prospěšným a stává se zlem.

PENĚZNICTVÍ SPEKULACE — KARTELY

V peněznictví vidi stavovská demokracie pouhý nástroj hospodářského života, sloužící k sprostředkování pohybu peněz, assignaci a jiných podobných hodnot z míst přebytku na místa potřeby, nikoliv svébytný a svéúčelný organismus.

Peněznictví je tedy prostředkem, nikoli cílem, a je služebníkem, nikoliv pánum hospodářského života. Peněznictví ovšem během doby také u nás, smad i následkem určitých specifických předpokladů našeho života, přesedlalo od shora vytčeného úkolu příliš značnou, až škodlivou měrou na pole podnikatelské, a to zvláště v průmyslu. Jak již v řadě předchozích povšechných úvah řečeno, stalo se právě peněznictví doménou nevlastnických kapitalistů, kteří z podnikatelské činnosti peněznictví, resp. jeho účasti na podnikání těží pro sebe, aniž by sám peněžní ústav, vlastně jeho dílní spoluústavníci — akcionáři — nějak značněji z toho profitovali.

Pohlédneme-li na věc s hlediska úvah o sobectví, alienismu a neviditelných vlastnictvích, snadno pochopíme, proč u nás vznikla gründerská horečka, horší oné, jež zpustošila náš hospodářský život v druhé polovině minulého století. Že vinu tohoto stavu věci nelze připisovati poválečné psychoze, nýbrž že pouze vadným duchem a vadnou organisačí dnešní naší životní soustavy byly zaviněny tyto zlé poměry, vyplývá již ze slov věhlasného učence, profesora Albína Bráfa, který kdysi v devadesátých letech pravil:

»Pramenem lidského podnikání jest sobeckost, která se závistivě žene za ziskem souseda. Daří-li se jednomu podniku dobré, vzniká druhý, třetí, čtvrtý téhož druhu, a nesmírná soutěž podrývá půdu všem.«

On to byl, který — ač často neurvale různými nevědomci napadán — s moudrostí přmo prorockou varoval před překot-

ným zakládáním peněžních ústavů, bank a průmyslových podniků. Důkazem správnosti úvah Bráfových je katastrofální situace, v níž jsme se dnes ocili.

Peněžnický aparát na území Československa vzrostl — prakticky za nějakých 65 let — takovou měrou, že dnes máme na osm tisíc peněžních ústavů, z nichž — vzhledem k celkovému národnímu jmění, obratu a oběživu — celá řada nutně musí státi na slabých nohou, nehledě ani k tomu, že vzájemná soutěž jejich situaci ještě zhoršuje. Takové podniky nemají být sanovány, nýbrž odstraňovány a jejich nesvědomití nevlastničtí správcové stiháni.

Soutěž ovšem neprojevuje se předpokládatelným důsledkem, totiž konkurenčně nízkými úroky, a to proto, že pro velké množství peněžních ústavů není hlavním poskytováním úvěru, nýbrž ono nevlastnické podnikatelství, které sčítáním spekulačního hazardérství a obchodního podnikatelského risika ocítá se v katastrofální situaci.

Je pozoruhodno, že neslýcháme o malých, skutečně prospěšných podnicích, jako jsou Raiffaisenky, jež jsou spravovány bezprostředně svými spoluústavníky, resp. spoluústavateli, které by se dovolávaly sanační pomoci státu. Naopak ale viděli jsme již vícekráte stamilionové zásahy státu ve prospěch typicky nevlastnických peněžních podniků. Tím potvrzena jest správnost těchto úvah a dána směrnice, že národu není, aby sloužil peněznictví a živil davy cizopasných alienistů, nýbrž peněznictví — pouhá to nástrojová složka hospodářského života — musí být přebudováno na základě úsporné a zjednodušené soustavy, založené hlavně na vlastnické péči a zdravě sobeckém zájmu lidí, o jichž statky a existence jde.

Stát zasihne za účelem zmenšení počtu ústavů a zlevnění jich agendy, protože jedině takto lze dociliti snížení úrokového rozpěti, které ve svém celku je pasivní a neplodnou složkou v našem hospodářském účtu.

Regulační zásahy státu ve věci úrokového rozpětí — právě vzhledem k tomu, že jde tu o položku se všeobecného hlediska ztrátovou, jež slouží jednak úhradě režie, jednak, a to hlavně, ke tvoření peněžníkova zisku — musí cílit k tomu, aby rozpětí nevybočovalo z mezí spravedlivosti a hospodářské rozumnosti.

Obor podnikatelský je v zásadě území, na němž — krom poskytování pečlivě uvážených a zajištěných úvěrů rozumné výše — nemá peněžnictví co dělat. Podnikatelství, pochopitelně, potřebuje úvěry, avšak tu nutno si uvědomiti, že úvěr jest a smí být pouze přechodnou transakci, nikoliv však základnou převážné části hospodářského života, jak tomu je dnes. Právě zbytnění úvěrové soustavy, o čemž již ostatně byla zmínka, je kořenem zla, a hospodářsky čini jakékoli zjišťování skutečného stavu národního jméni velmi nejistým, nehledě ani k tomu, že právě přeinvestování umožněné lehkomyslnými úvěry zorává naše hospodářské pole pro bohatou setbu a ještě bohatší ženě nevlastnických spekulujících kapitalistů ku trvalé újmě a škodě všeho hospodářství.

Proto je bezpodmínečně nutno, aby stát svými zásahy a celou zákonodárnou úpravou uzpůsobil život tak, aby peněžnictví pokud možno největší měrou vráceno bylo svému původnímu účelu, t. j. skutečnému solidnímu obchodu penězi. Peněžnictví navrácené obchodu penězi, tedy hlavně skutečně úvěrovému, bude se věnovati se zvýšenou energií, snahou a pečlivostí obstarávání a poskytování úvěrů, protože jejich výnosová hodnota pro peněžníka relativně stoupne tím, že bude zmenšena jeho možnost tučných soust v podobě pseudopodnikatelských zisků.

Prakticky lze provésti vypuzení peněžnictví z podnikatelské zahrady — kde se ze zahradníka stalo kozlem — tím, že nutno stanoviti zásadní inkompatibilitu funkční pro zaměstnance peněžnické co do funkci v korporativním podnikání.

Peněžnické námitky v ten smysl, že peněžník musí mít možnost kontroly hodinot, jež svěřil svému podnikatelskému dlužníkovi, lze vyvážiti tím, že by věřitel měl právo — pokud zadlužení dlužníkovo u něho překročilo určitou danou percentážní míru — vydržovati na své vlastní útraty v dlužnickém podniku svého kontrolního úředníka vybaveného právem veta proti dlužníkovým disposicím, jež by přesahovaly hranice normálního provozu, resp. hranici vyjádřenou určitým zlomkem vzáhlku zapůjčeného kapitálu a hodnoty dlužnického podniku. V případě nedosažení dohody mezi kontrolním úředníkem a dlužníkem nastupoval by hospodářský rozhodčí soud, pozůstávající z rovného počtu zástupců podnikatelských a finančnických, při čemž rozhodující hlas měl by předseda, soudce-právník.

Velmi podstatným součinitelem neblahých poměrů ve výrobě i na trhu jsou kartely, sdružení to jedinců, či spíše korporativních nevlastnických kapitálů za účelem nemravného vykořisťování kapsy spotřebitelů nekontrolovaným, neovládaným diktováním vysokých cen a soběckým ovlivňováním výrobních i tržních předpokladů.

Kořen tohoto zla tkví, jak zřejmo, hlavně v nevlastnické soustavě, takže i v tomto směru stavovsko-demokratické potření výstřelků nevlastnických kapitálů musí přivoditi nápravu — vždyť střediskem, které je vlastně lhni kartelů, je peněžnictví se svými oligarchickými skupinami lidí, kteří obsazují vedoucí místa správních rad celé řady podniků, a tak snadno mohou skryti a bez řádné kontroly veřejnosti, jakož i bez možnosti energického stíhání se strany státu, vybudovávat nemravnou kartelovou soustavu. Nestačila by ovšem pouze inkompatibilita po peněžnické zaměstnance, nutno i cestou zákona zamezití hromadění mnoha funkcí korporativních podniků v rukou několika málo lidí. Znemožněním vyjídání řady korporativních žlabů několika nevlastnickými kapitalisty, odstrani sta-

vovská demokracie nejen popud, kterého se takto škodlivým nevlastníkům dostávalo, ale i je samy.

Nevlastnická soustava, zvláště v peněžnictví, nalézá výborný mocenský nástroj v anonymitě kapitálových podílů, ať již to jsou akcie, dluhopisy, či jiné asignace hodnot. Proto v zájmu samotného korporativního kapitálu, který nemá své osobité individuality, stejně jako v zájmu poškozovaných individuálních skutečných podílníků tohoto kapitálu musí stát stanoviti zásadu, že — *stejně jako nemovitý a jinaký movitý kapitál — i kapitál korporativní a kreditní musí nést jméno svého skutečného vlastníka*. Veřejné a komukoliv zřejmě spoutání osobního jména vlastníkova s jeho věcí bude zajisté cestou, jež odstraní vady vytýkané v I. díle této knihy a povede k u zvýšení mravní úrovně všech počinů tohoto oboru.

I finančně stát tímto řešením vyziská, neboť se konečně dostanou pod berni lis také skryté velkokapitály, o čemž ještě bude zminka v úvahách o státních financích a daňové soustavě.

Spekulativní ráz výroby i obchodu, jak konečně již v kapitole III. a VII. bylo naznačeno, šíří kolem sebe zlo i v jiných směrech. *Je sice pravdou, že nabídka a poptávka regulují ceny, avšak při tom se opomíji to, že uvedené spekulativní elementy regulují také samu nabídku a poptávku, ovšem po většině nikoliv za účelem skutečného obchodu, t. j. prodeje a dodání, jakož i koupě a odběru zboží, ať již to jsou cenné papiry, či suroviny aneb polotovary, nýbrž jen za účelem hráčsky hazardérských, nemravných spekulačních zisků z differenci předprodávaného a předkupovaného — většinou ve skutečnosti vůbec neexistujícího — zboží.*

Stát proto musí cestou zákonodárství i správy dbátí toho, aby nabídka odpovídala skutečné výrobě, t. j. množství existujícího zboží, a aby poptávka odpovídala skutečné potřebě. Jedním z prvních území, kde hlavně nutno zasáhnouti, jsou bursy, neboť právě rejdy spekulantů to jsou, jež často okrádají člo-

věka, který své úspory uložil do cenných papírů, stejně jako na plodinové burze spekulanti pohazují cenami zboží ke škodě vyrábějícího rolníka i spotřebitele.

Je nutno cestou zákona učiniti obchody na burze efektivními, t. j. stanoviti, že prodávati a kupovati na burze smí se jen skutečné, existujici zboží.

POJIŠTOVNICTVÍ

Svěrásným jevem dnešního života, který nabyl velikého významu, jest pojištovnictví, jehož pokladnami dnes procházejí miliardy národního jmění, a které také samo vlastní miliardové rezervy, ať již je to pojištovnictví povinné, jako sociální, úrazové, atp., či pojištovnictví soukromé.

Jako takové je pojištovnictví prospěšné a nutné zřízeni, záleží ovšem na tom, na kolik poskytuje pojištencům plnou protihodnotu placených premií.

Povážlivým zjevem je na příklad to, že značný počet pojištoven je u nás cizozemských. O stínech tohoto stavu věcí čteme co chvíli v denním tisku a není proto zapotřebí pouštěti se v tomto směru do peckrobnosti.

Jist je, že protihodnoty poskytované pojištencům v případě pojistných událostí, jsou všelikými smluvními klausulkami, vytáčkami, ba i cestou procesní velmi často sráženy takovou měrou, že pojištěnec dřívější nedostane tolik, kolik očekává. Před léty již ministr Rašín ve svém »Národochospodářství« poukazoval na to, že pojištovnny vykazují ohromné zisky, často až dvacet procent — nevím, na kolik až dosud bylo docíleno zlepšení, kteréžto by prospělo pojištencům snížením pojistných premií.

Povinné pojištovnici je dle mého názoru vybaveno úřednickými aparáty, jež krom jiných vad na prvném místě svou režii ujídají z pojištěncovy misy, takže poměr pojištěncova plnění a protihodnoty poskytované pojištovnou přímo volá po napravě a zlepšení.

Věc je ovšem v případě tohoto pojištění daleko horší, protože tyto ústavy přímo donucovací cestou zákonného předpisu odssávají miliardy národního jmění, při čemž způsob a kautely, za nichž tyto ústavy peníze z poplatníků vydobyté investují,

řídí se velmi často intervenčními a jinými vlivy, které by právě ve věcech tak eminentně hospodářských vůbec neměly hrát žádné úlohy.

V obojím pojištovnictví, ať soukromém či povinném, nutno zjednat nápravu, při čemž státní správa i zákonodárství musí vycházet z těchto zásad:

Pojištovnictví soukromé, dané čistě vůli jedinců, budiž podrobeno řádnému a soustavnému dozoru pojistně technickému a státnímu, aby nedocházelo snad k bezdůvodnému a nadmernému obohacování ústavu, jinak však budiž v zásadě ponecháno volnému vývoji pod zdravou iniciativou životních zájmů ústavů a pojištenců.

Veškerá povinná pojištění, jako starobní, úrazové, atp., musí být přebudována tak, aby byla kladnou položkou pro jedince i pro jich souhrn-stát, aby nikdy nemohly se tyto pojištovnny státi mocenskou zbraní v rukou oligarchických politických koterií. Zájmu státu se přiči soustava cizích podniků, které své výtěžky, dobyté ze zdejšího hospodářství, vyvážejí za hranice. Tim je dánno naše stanovisko vůči zahraničním pojištovnám, jež u nás provádějí své obchody.

Jak jsem byl již v kapitole XX. naznačil, jest velikým stínem dnešního řešení starobního pojištění s hlediska hmotného i mravního to, že pojištěnec medostává v okamžík dozítí žádného kapitálu, nýbrž pouze rentu. Základní snahou člověka, zvláště ve věku přicházejícím v úvahu v době splatnosti pojištění, jest zanechatí svým potomkům určité hodnoty, resp. dátí jim určité kapitálové vybavení do života. Pro člověka překročivšího již zenit života, jsou hmotné požitky či rozchazování překonaným stanoviskem, a netřeba chovati obav, že by kapitálová suma vytvořená celoživotní prací a poplatností pojištěnce stala se v rukou takového člověka zlem.

Proto budiž starobní pojištění reformováno v ten smysl, aby pojištencům dostávalo se ne renty, nýbrž kapitálu.

MINISTERSTVO FINANCIÍ

Problém finanční správy státní a otázka daňových důchodu, jichž stát musí dosíci, aby byl s to plnit své hmotné povinnosti, zaměstnává dnes kde koho. Jedni snad mají vůli ke zlepšení, ale nedostatek moci — druzí zas by možnost měli, avšak vše se provádí po kousku, nesoustavně se improvizuje způsobem, který je mnohdy přímo trapný. Zde nepomůže taktika, aby se vlk státních financí nažral a koza bohatých neplatičů zůstala celá. Soustava stůně, a ta se musí léčiti.

Na jedné straně vidíme případy daňové korupce, na druhé veliké daňové defraudace, jinde zas přímo zoutalé případy nezdůvodněného a nespravedlivého předaňování právě středních a slabších poplatníků.

Pro občana-poplatníka musí stát být zosobněním veškeré dosažitelné spravedlnosti, a proto — stejně jako jest stíhán úředník pro porušování zákona ve prospěch silného korupčního jedince — musí být trváno i na zásadě zodpovědnosti a stihatelnosti úředníka, který by proti zásadám zdravého myšlení a lidského citu stroze a bezohledně ničil individuelního poplatníka — vždyť takový člověk vlastně svévolně nespravedlivým odhadnutím berní únosnosti poplatníka poškozuje stát ničením samého poplatníka, tedy i samého pramene státního důchodu.

Neúprosnou a plně rovnoměrnou spravedlností vůči všem může fiskus dosíci důvěry poplatníka, který — nejsa již předem dohlášen k nesprávným přiznáním obavou před přemrštěnými odhadady — unikne ze začarovaného kruhu smižovaných fassí, předaňování, bezvýsledných rekursů a ničivých exekučních zásahů. Tak jedině se může státní berní aparát zbavit papírové laviny rekursů a jiných obranných a protahovacích prostředků, a stane se při zmenšeném nákladu výkonnějším.

Jedním ze základních momentů, jichž jest státu dbát při rozvrhování daňového břemene, musí být ohled na slabé a nejslabší poplatnické jedince. Nejslabší jsou v zásadě prosti přímého daňového břemene, zato však složitější a obtížnější jest řešení otázky dosažení hmotné i mravní úměrnosti mezi daněmi na jedné straně slabých a středních poplatníků, a na druhé straně onech zvláště silných jedinců. Zvláště silné jedince jest zdaňovatí vyšší sazbou, protože s hmotného hlediska se tím ulehčí drobným poplatníkům, kteří každou svoji korunu potřebují k úhradě svých nutných životních potřeb. S mravního hlediska pak nutno zastávat zásadu, že velkému důchodci poskytuje život uvnitř národa mnoho, resp. daleko více než jiným, pročež také jest tento velký důchodce povinen poskytovat daleko více než drobní lidé.

Hmotně ani značně vysoké zdanění nesniží životní úroveň boháčův, kdežto drobný člověk musí každou na danich placenou korunu vyvažovat novým a novým utahováním řemenc.

Zásada tato jest ovšem obecně známa a nalézá svůj výraz v progresivnosti, t. j. geometrické vzestupnosti samých percent sazby daňové se stoupajícím důchodem.

Máme sice progresivní sazby, avšak v daňových výměrcích a v daňovém důchodu státní pokladny se velmi málo projevují praktické výsledky, protože silní jedinci unikají daňové progresivitě tím, že své kapitály rozvrhují do řady anonymních položek, jako jsou balíky akcií, vkladní knížky na fiktivní jména, dluhopisy atp., a ve fassích jich neuvedejí.

Úřední tajemství peněžních říšavů jsou pancířem z poza ktereho se sytý důchodce směje poplatníkům, kteří nemohou svého důchodu zatajiti.

Stát pak musí vylháněti dábla belzebubem tím, že — abych tak řekl — mimo zákon vytváří soustavu individuelně kus od kusu odměn oványch denunciací, avšak každý konečně ví, jak malé množství takových anonymních kapitálových mas bývá

postiženo ať již cestou denunciací ze zíšnosti či poinsty, aneb cestou různých těch revisních odborů.

Řešiti tuto otázku nějakým zrušováním bankovního tajemství by asi nebylo správno, avšak je tu dána jiná cesta, jež by dle mélio názoru musila vésti k cíli. Teoretické trestního práva zcela správně vychází z hlediska, že samotná oppresse, t. j. stihání spáchaného již deliktu, nestačí, nýbrž je nutno i výchovou potírat deliktní pudy lidí. Slabina této výchovné metody však je v tom, že pod tlakem osobního sobectví velká většina i těch nejlepších výchov, jakmile je dána snadná možnost skrytého deliktu, se hroutí. Proto musí stát vytvořiti soustavu tak průzračnou a jasnou, aby nebyla dána možnost skrývání a zatajování. V daném případě jsou shora zmíněné daňové defraudace umožněny tím, že akcie a podílní listy stejně jako dluhopisy a vkladní knížky většinou nezní na jméno vlastníka, takže je těžko zjišťovati, kdo má kolik podobných kapitálů. Nepočitivý daňový subjekt pak investuje svůj kapitál do takovýchto hodnot, jichž nepřiznává, a tak uniká zdanění.

Dle zásady předchozího znemožňování situaci usnadňujících delikt musil by stát stanoviti, o čem již byla zmínka v kapitole o peněznicty a o neviditelných kapitálech, že cenné papiry, stejně jako jiný hmotný kapitál movitý i nemovitý, musí nésti jméno svého vlastníka.

Praktické řešení by záleželo ve stanovení zásady, že cenný papír nepodložený potvrzením příslušného vlastníkova berního úřadu o tom, že byl přiznán, nemá nároku na výplatu plodů, a že koupě takového papíru je trestním činem spojeným s přepadnutím tohoto papíru ve prospěch státu.

Samozřejmě se naskytne námítka, že takové opatření by škodilo tím, že by takto postižení kapitalisté unikali se svými majetky za hranice.

Útek za hranice bylo by lze zabrániti další zásadou, že nárok na plné plody mají jedině papiry v tuzemsku přiznané a zdaněné, kdežto jinaké cenné papiry by poskytovaly nárok

pouze zlomkový, kdežto zbytek by připadal státní pokladně. Event. pokles našich cenných papírů za hranicemi následkem takového zásahu by skýtal možnost levné repatriace našich cenných papírů, což opět jen odpovidá zájmům státu, neboť naprostě není zdravým býti exploitačním územím pro cizince. Pokud snad je pravdou, že nějací lidé »ulili« své (snad nepočitivě nabyté) majetky za hranicemi, dostalo by se takto státu alespoň částečné úhrady škod témito lidmi způsobených.

Tento cestou by, myslím, většina skrytých velkých majetků objevila se ve své individuelní velikosti před očima našeho berního aparátu, a zvýšený daňový výnos — protože zde by skutečně došla výrazu progresivita se svými vysokými sazbami — by přišel k dobru drobným lidem zmenšením jejich daňového břemene, a tím i zvýšením jejich spotřební schopnosti, která jest jedním ze základních předpokladů hospodářské prosperity státu.

Nejen v samé daňové soustavě a jejím aparátu je třeba změn, ale i v ostatních oborech ministerstva financí, a nelze se tu o nich rozepisovati — jen namátkou ještě poukáži příkladmo: Máme zvláštní sbor pohraniční finanční stráže, odlišný od sboru vnitřní důchodkové kontroly. To považuji za krajně škodlivé, nezdravým způsobem zatěžující službu, ba i finančně poškozující. Pohraniční služba — jejíž »bodování« samo o sobě již by mohlo býti předmětem kritiky — se svými pochůzkami neschůdným a namáhavým pohraničním územím i za těch nejmemožnějších povětrnostních podmínek vyčerpává po několika létech více nežli s dostatek tělesné i mravní sily a zdraví pohraničních strážců, takže by bylo na místě přeložiti muže, který tolik obětoval, k daleko méně namáhavé službě vnitřní důchodkové kontroly. Tomu však tak není, nýbrž pohraniční finanční strážce musí výkonávati službu »až do roztrhání těla«, se zničeným zdravím odchází předčasně do pensie, takže on i finanční erár trpí újmu, aneb předčasně umírá, při čemž je tímto stavem věci brzděno obnovování po-

hraničního sboru novými čerstvými silami. Oč lépe bylo by přemisťovati pohraniční finanční strážce včas od pohraniční služby k vnitřní důchodkové kontrole, kdež by jistě většina z nich po celou aktivní dobu mohla déle sloužiti. Než, to jen namátkou.

Ministerstvo financí krom shánění peněz má mít také dostatečný kontrolní vliv na hospodářství ostatního státního aparátu, zvláště co do sdělávání státních rozpočtů. Tomu ovšem, bohužel, tak není, ba dokonce vídáme i trapný zjev, že ministerstva, resp. političtí ministři nedabají kardinálních finančních požadavků a potřeb státu a dělají si rozpočtově co chtějí.

Rozhodně považuji za naprosto nepřipustná známá virements, totiž přehazování rozpočtových položek, jakož i »pre-tahování« rozpočtu. Takovým způsobem by nikdy nebylo lze docílit pořádku ve státních financích.

Čím více musí finanční státní aparát vymačkat peněz ze širokých vrstev poplatnických, tím hůře je celému hospodářskému životu, protože se tím snižuje spotřební schopnost obyvatelstva, kterážto je hlavní základnou hospodářského života. Proto nutno v celém státním soustrojí postupovat s krajní hospodárností a šetrností.

Celý pak daňový systém bude nutno zjednodušit dle vůdčí zásady, že hlavní základnou daňového výměru musí být důchod. Shora zmíněným veřejným spoutáním jmen skrytých vlastníků s jejich skrytými kapitály zjednoduší a podstatně se zlevní i sám aparát ministerstva financí.

Vůdčí myšlenkou stavovské demokracie vůbec musí být zřízení soustavy co nejprůzračnější a nejjednodušší, a to jak ve věcech politicko-stavovských a veřejné správy, tak i ve věcech hospodářsko-finančních.

Vymýcením soustavy anonymních skrytých kapitálů nebude poplatník vědomí a jistoty, že ti, kdož od života více dostávají, musí také více platiti bez možnosti úniku zatajením,

a proto i sám bude raději platiti naň připadající, byť i tlživou daňovou kvotu.

Zásadní směrnici, jak již bylo v kapitole VIII. naznačeno, musí ministerstvo financí viděti v tom, že v dobách normálního dobrého chodu hospodářských věcí musí — samo všemožně šetřic — pečovati o energické vybirání daní, aby se tak vytvořily rezervy, jež by pak v době krize, která vždy se musí občas dostaviti, stát mohl veřejným podnikáním využíti pokles soukromého.

MINISTERSTVO VEŘEJNÝCH PRACÍ — STÁTNÍ PODNIKÁNÍ A DODÁVKY

Veřejné práce jsou vysoce důležitým oborem správní činnosti státní, a to ve smyslu kladném, že vytváří, nebo alespoň mají vytvářet nové trvalé hodnoty všeobecného významu jako regulace, silniční stavby, stavby veřejných budov, atp., v záporném smyslu pak jde o vynakládání stamilionových, ba miliardových částek ze státního důchodu a event. i o těžké zadlužování státu a národa do daleké budoucnosti. Proto nutno ožehavé otázce státního podnikání věnovati krajní péči a pozornost. V odstrašujících případech mnohoho dosavadního veřejného podnikání vidíme nejlépe chyby, jichž jest se vyvarovati, aby investice veřejných peněz daly se způsobem co nejhmotnějším a národnímu celku v jeho drobných jedincích co nejprospěšnějším.

Veřejnost mnoho a mnoho se již zabývala otázkami přebytečných a nehospodárně luxusních staveb palácových, stejně jako otázkou silničních staveb. Na této dvou případech nejlépe lze ukázati, jak se věc dělati nemá, a z jakých zásad v tomto směru vychází stavovská demokracie.

Viděli jsme paláce, jichž stěny byly obkládány nákladným cizokrajním kamenem, či panelovány exotickým dřevem, viděli jsme bronzová vrata, tepaná zábradlí, zkrátka věci nesmírně nákladné, jež snad by mohly být omluveny bohatstvím milionáře, který si staví luxusní vilu, avšak jsou a zůstanou neomluvitelnými při stavbách státních, jichž ráz je přec jen převážně úcelový.

Milionové obnosy, vynaložené na tyto stavby, z velmi značné časti mizí v nenávratnou soukromých kapes podnikatelských a dodavatelských, a poměrně malou část jich obdrží dělnici ve mzdách.

Bыло бы na ministerstvu veřejných prací, resp. i ostatních ministerstvech, pokud podnikají stavby, aby byly voleny způsoby podnikání, jež by značnější část vynaložených peněz dávaly dělníkovi. Tento způsob jest prospěšnější, protože při poměrně nepatrné výši mzdy každý dělník se svojí rodinou během týdne vydá vše, co v sobotu obdržel na mzdu, takže peníze jsou vlastně státní pokladnou téměř bezprostředně předávány oběhu, který jedině je s to napomáhati tvoření nových hodnot. I daňově však stát vyzíská, neboť ve formě daňových srážek s gáží a mezd mohl by obdržeti určitou kvotu vynaložených peněz rychle zpět, kdežto podnikatel a dodavatel, jak již dříve naznačeno, může své zisky zatajiti a skrýti.

Daleko prospěšnější pro stát je tedy dílo spojené s co největším množstvím jednoduchých dělnických prací, jako vykopávky a návozů, než luxusní stavba.

Státu však je dbát nejen shora uvedené zásady, nýbrž také toho, aby veřejné práce byly prováděny domácími podnikateli pomocí domácích dělníků a z domácího materiálu.

Je přímo trapné, pomyslíme-li, jaké nesmírné sumy byly vypiaceny cizákům společnostem za stavby a rekonstrukce silnic vedené cizími inženýry, prováděné cizími dělníky z cizího materiálu (asfaltu). Na stavbách československých silnic tedy vydělávali zahraniční podnikatelé, dělníci, spediteři, dopravní společnosti a železnice, při čemž máme tisíce nezařízených skalníků a mrtvě odpočívající lomy skvělé české žuly. Ten smutný fakt musí se nám jevit tím horším, že silnice z české žuly, aneb českého betonu je daleko trvanlivější, než silnice asfaltová, a také daleko lépe odpovídá klimatickým poměrům našim, než asfaltová.

O nic tomu není lépe ve městech, kdež rovněž dláždíme asfaltem, namísto dlažby bezhluknými a trvanlivými dřevěnými špalíky, kteréhožto způsobu se na př. Londýn stále drží. Přímo ironií je, že Trinidad, ostrov produkující asfalt, je an-

glickou kolonií, a že v československých lesích hnijí nesmírné spousty našeho bukového dřeva.

Otázka veřejného podnikání podobných prací je dnes tím závažnější, že naše hospodářství trpí nezaměstnaností, přičemž však potřebné prostředky jsou následkem již vytčeného nesprávného směru minulého podnikání minimální.

Mnoho času se promarnilo debatami a mnoho papíru se potisklo úvahami o železnici Plzeň—Brno. Je jistu, že veliká a únosná komunikace na této čáře byla by skvělou strategickou i hospodářskou základnou.

Stejně jistu je, že ideální byla by silnice rovnoběžná se železnicí. Tu však dlužno předeslati, že obě současně prováděti bylo by nad sily státu — tedy bylo by nutno jako první bod voliti jedno z obou řešení, a tu bych dal přednost autostrádě. Železnice by sotva v dohledné době poskytla protihodnoty úměrně nesmírným nákladům spojeným s její stavbou. S komerčního hlediska železničního pak by naprostoto nebylo rozumno budovati přeponovou konkurenici výsoce únosné železniční křivce Plzeň—Praha—Pardubice—Č. Třebová—Brno. S hlediska vojenského sice by železnice byla únosnější, avšak vagonování a ostatní procedury rychlosť snižují, nehledě ani k tomu, že sebemenší porušení železničního tělesa, aneb jeho pomocných zařízení ochromuje úplně provoz. Naproti tomu řešení — alespoň prozatímně — silniční by mělo řadu výhod: stavba silnice byla by lacnější, a tato by mohla — aniž by valně soutěžila shora uvedené železniční spojnice — poskytnouti řadu hodnot na poplatcích za tankové stanice, hostinská oprávnění a na vstupném vozidle. S vojenského hlediska pak odpadaly by potíže a zdržování ve shora uvedeném smyslu, neboť doprava motorickou cestou by se dála z bodu odeslání přímo na místo určení, přičemž zmíněná železnice by snížením dopravy samého vojska byla volnější pro tím rychlejší dopravu obozu a jiného hromadného pomocného materiálu..

Těleso široké autostrády je nepoměrně méně zranitelné než železnice a opravy lze provést i těmi nejprimitivnějšími prostředky. Peníze vynaložené sly by převážnou části na mzdy, suroviny a polotovary, takže s hlediska státohospodářského by tento způsob investice byl daleko prospěšnější než vynaložení miliardových sum na železniční park a podnikatelské zisky. Stavba autostrády poskytla by statisícům lidí přímo i nepřímo zaměstnání, ať na samé stavbě nádenickou prací, kterou mohou vykonávat nezaměstnani kteréhokoliv povolání, či prací v lomech při výrobě dlažebního kamene a při jiných pomocných výrobcích. Vytvořila by se tu tepna, jež by oživila a nový rozvoj umožnila krajům velmi zanedbaným, ať již zlepšením odbytové možnosti zemědělcům, či novými výrobně-obchodními možnostmi.

V ostatním podnikání, jako je elektrisace, jež za dnešního stavu věci jest skutečně kapitolou pro sebe, musí být zastávána zdsada, že jedinou směrnicí, již jest se řídit, jest otázka obecné prospěšnosti u zachování účelné hospodárnosti a u současném vymýcení jakýchkoliv zásahů a vlivů v zájmec stranických, osobních či dodavatelských.

Náš stát je vlastníkem celé řady báňských, hutních a jiných průmyslových podniků, jichž bilanční výsledky jsou daleky toho, aby uspokojily. Je-li stát jednou vlastníkem a provozovatelem průmyslové výroby, přestává v tomto směru jeho veřejnoprávní funkce, a správa takových podniků musí se řídit jen a jedině zásadami obecně platnými pro jakékoliv soukromé výrobní podnikání. Vidíme sice na jedné straně, že přes katastrofální pokles světových cen stříbra, přec se naše příbramské státní podniky neshroutily tak, jak by bývalo! ze očekávat, nýbrž jejich ztráty jsou poměrně nepatrné, a to zásluhou vedení dotačného podniku, který moderními výrobními metodami (flotace, atp.), jakož i hospodářním provozem vedlejších výrobních zařízení (drátorvna) pracuje k vyvážení nízkých cen nákladně těženého stříbra. Na druhé straně však

vidíme trapný zjev, že státní železářské podniky vstoupí do kartelu železářského průmyslu a zaváží se neprodávat výmětových výrobků, což také dodržují, kdežto jiné soukromé kartelové podniky toto zboží prodávají ke škodě státních podniků. Zde se šlo poněkud daleko s tím »obchodnictvím«, protože dle mého názoru by státní podnik nesměl podpisovat něčeho tak nemravného, jako je kartelová smlouva — a ke všemu se ještě dát »doběhnout«.

Stávající státní průmyslové podniky bezpodmínečně musí být vedeny obchodně-nebyrokraticky, aby mohly být vzhorem soukromému podnikání. *Nejen čistá správnost jejich bilancí a pokladen, ale i veškerý jich provoz měl by být podroben dozoru skutečně neodvislého nejvyššího kontrolního úřadu. Stejně tomu je s naší tabákovou režii, jež smí být vedena jedině odbornicky a obchodnicky — nikdy však pod zorným úhlem postranních zájmů.*

Největším konsumentem ve státě je vlastně stát sám. Ohromné živoucí aparáty, jako vojsko, železnice, pošty, bezpečnostní sbory, veřejné práce atp. konsumují ročně nesmírná množství výrobků. Tam, kde je obchod, jsou i zisky, bývají i provise, a proto ministerstva, do nichž působnosti spadají největší kvoty státních dodávek, resp. posice v nich, bývají nejtoužebnějším přáním politikářských alienistů z důvodů zařízení průhledných.

Že v dodávkových věcech korupce řídila a řádi, ví každý i z pouhé četby denních listů — sám president republiky ve své známé kritice zajisté nardžel i na tuto velmi trapnou kapitolu našeho státního života.

Stavovská demokracie, vycházejíc z hlediska, že jako jinde i zde oppresse by zůstala pouhou zlou radou po účinku, je toho přesvědčení, že jedině rádná prevence a vytvoření soustavy, jež by předem znemožňovala dodávkové mešvary, jest s to ozdraviti poměry.

Jakékoli státní dodávky, přesahují určitou minimální

hodnotu, musí podléhat rozhodování jednotného dodávkového sboru cestou veřejné soutěže. V tomto sboru musily by být zastoupeny jednotlivé stavy a ministerstva, jakož i nejvyšší kontrolní úřad, který, jak jsem již naznačil, nesměl by být omezen na pouhé kontrolování úředního účetnictví, ale musil by prováděti i skutečnou aktivní kontrolu veškerého státního hospodářství, podléhaje — při jinaké samostatnosti — jedině senátu. Státní podniky dodávaly by své produkty jiným státním útvary vždy přímo, bez prostředkovatelů. (Státní lesy a statky vojsku potraviny a dříví, železnici pražce atd.)

MINISTERSTVO DOPRAVY

Po léta mnou zaistávané stanovisko, že jedním z prvních kroků na cestě snížení počtu ministerstev musí být sloučení ministerstva železnic a pošt v jednotné ministerstvo dopravy, za přičlenění i odboru letecké a vodní dopravy došlo v poslední době potvrzení i ve vládních rozpravách a ve zprávách denního tisku. Prostá úvaha potvrdí, že — ať železnice dopravuje lidí a náklady vagonem, či autem — ať dopravuje balíky, dopisy, telegramy a telefonní rozhovory — jde přec o činnost v zásadě stejnou, totiž dopravu hodnot. Stejně tomu je i s civilní leteckou dopravou, jež dosud byla v rukou dalšího ministerstva, totiž veřejných prací, stejně jako otázky lodní dopravy.

Pro sloučení veškeré dopravy v jednom vládním resortu mluví jak obecná účelnost, totiž potřeba naprosto hladké spolupráce jednotlivých druhů dopravy, tak i zásada hospodárnosti, neboť odpadne tu potřeba jednoho ministra a jedné složité a velmi nákladné ministerské osobní i věcné aparatury. Even-tuální vyšší náklad širšího ministerstva dopravy za žádných okolností nemůže ani zdaleka dosáhnouti částky rovné součtu režie ministerstev železnic a pošt, a leteckého odboru ministerstva veřejných prací.

Sjednocením poštovnictví a železnic by dále byla dána daleko přihodněji základna pro řešení tak ožehavých otázek výsostných úkolů obou druhů dopravy, ať již to je otázka dopravy poštovních i železnicem, či jiné podobné ztrátové povinosti pošt.

Jednotně vedené ministerstvo dopravy může daleko lépe a těsněji spolupracovat s ostatními ministerstvy hospodářsko-finanční skupiny, což je v zájmu věci, neboť dopravnictví je pomocnou a služební složkou celého hospodářského života ve všech jeho odvětvích.

Problém železniční nabyl na ožehavosti nejen krisí, sníživší zaměstnanost železnic, ale také soutěži soukromé auto-dopravy. Otázky s tím spojené nelze však řešit způsobem, jakým se až dosud dělo. Nelze přece vycházet z jakéhosi bezohledného fiskalismu a ničiti i s rodinami lidi, kteří měli odvahu a schopnost podniknouti na své útraty bez úředního protežování soustavnou dopravu osob či zboží na určitých úsecích. To by byl poslední řknok, přicházející v úvahu až po selhání všeho ostatního. Kde a jak soutěží auto se železnicí? Tam, kde autodoprava spojuje body, mezi nimiž neexistuje železniční trať, nelze o soutěži vůbec mluviti. Soutěž jako taková nastává tam, kde oba dopravní prostředky soutěží na stejném úseku. Tu pak nutno vycházet ze stanoviska, že nejprve dráha musí zameřit před vlastním prahem. *Auto konkuruje rychlosti, láci a obchodní hybnosti. Ve všech těchto směrech má naše železniční soustava mnoho co dohánět.*

Poplatky za dopravu nesmějí samozřejmě klesnouti pod výši svéstojných nákladů, a proto snahou železnic musí být dosažení takového způsobu organizace a stupně hospodárnosti v celém provozu, aby byly dosaženy co nejnižší náklady. Je nepochybně, že spojením obou shora uvedených ministerstev klesá velmi značnou měrou presidiální režie, t. j. máklady na ministra a jeho ústřední aparát, což již samo o sobě znamená snížení jedné ze složek režie. Rovněž v určitých oborech strojových a součástkových (telefonní a telegrafní zařízení, telegrafní tyče, telegrafní dráty) se takto samocenně docílí zjednodušení a snížení. Souhrnu obou složek uvnitř jediného správního ústrojí lze velkých úspor dosíci i v celkovém personálním stavu. Dalším úkolem, který musí být plněn, je naprostá hospodárnost pohybu, t. j. aby pomocí tak zv. dispatchingu (použití vagonů v co nejkraťší době po vyložení dovezeného zboží a na co nejbližším místě k další dopravě jiného zboží bez ztrátově a zbytečně jezděných prázdných vozových kilometrů) bylo dosaženo nejen zvýšené ho-

spodárnosti, ale i zrychleného přistavování vozů. Domnívám se ovšem, že tu sotva co pomohlo jmenování »přeskokem«, jímž se lidovou přepravy stává — jinak sice kvalifikovaný — ale přepravní služby neznaiý řízení. To jen budí u všeestranně kvalifikovaných čekatelů zlou krev a poznámky o politické legitimaci.....

Dalším krokem, jímž by bylo lze dosíci zlevnění a zrychlení osobní dopravy, je její motorisace, pokud ovšem se tak bude dítí s tou nejvyšší rozvahou a hospodárností. Pára zůstává ideální pohonnou silou pro těžké a dlouhé nákladní vlaky a mezinárodní spoje, avšak v zájmu chodu věcí je častější a rychlejší doprava menšími motorickými jednotkami, které jsou schopny velikého zrychlení a vyznačují se krátkou brzdící vzdáleností, což pomáhá vyvážiti časové i vzdálenostní ztráty poměrně častých zastávek. V tomto směru nejlépe posloužit může jedině spalovací motor, který konsumuje těžké oleje, což je pro nás tím významnější, že nemáme vlastních pramenů lehké nafty, takže musíme dovážeti benzín z ciziny — naproti tomu máme však značná ložiska těžkých olejů. Sám znám spalovací (Dieselův) motor českého vynálezu a české konstrukce, skvělých vlastností, jak co do velikého výkonu a jednoduchosti obsluhy, tak i co do nechoulostivosti, trvanlivosti a hospodárnosti v provozu. Jeho provozní náklady stojí oproti nákladům benzinového pohonu v poměru 3:13. Tento motor spaluje s výbornými výsledky surovou naftu z našich gbelinských státních dolů, která jinak pro své nevýhodné složení je pramenem stálých těžkých starostí pro vedení našich státních báňských a hutních podniků. Bylo by na železniční správě, aby hledala motorisaci, jež by našimi československými motory, československým palivem docílovala úsporných a zlepšených výsledků.

Nejdostí zodpovědné pokusnictví nutno viděti v tom, co bylo uděláno s elektrisací železnic v Praze. Stamilionové obnosy vydány na zadávání pražské železniční sítě — prý

aby se zmínila pražská kouřová katastrofa — při tom ale Prahu stále projíždějí parní lokomotivy a vnitřní město je zakouřováno západním, vršovickým, Masarykovým a Denisovým nádražím. Když se již mělo elektrisovati, proč ne raději některou část trati Podmokly—Praha—Č. Velenice, aby se zrychлиlo a zpohodlnilo spojení na trati Berlin—Vídeň přes náš stát oproti soutěžicímu (ač na počet kilometrů daleko delšímu!) německému spojení těchž bodů, jež velikou cílikou západem obchází naši republiku.

Rychlý spadí dnešního života a jeho potřeby vyžadují co nejrychlejší dopravy jak materiálu, tak zpráv a korespondence. I v tomto směru může sjednocení pošt se železnicemi přivoditi značné zlepšení — bylo již dosti vykonáno, avšak nutno pokračovat i s plnou energií, na příklad i v tom smyslu, aby podle možnosti nebylo jediné osady bez telefonního spojení. Musí se tak ovšem dítí s krajinou hospodárností, a musílo by být použito domácích výrobků a práce domácích lidí — nač platiti mnohamilionové částky zahraničním firmám, když náš průmysl je zdatný a výkonný. Kolik jen vytěžily z našeho státu v tomto obou cizácké firmy, jež, skryty za několika zdejšími figuranty, dodávaly státu. Osoby, jež se takovým machinacím propůjčily, mely by být neúprosně stíhány.

Normální obchodník se zdravým rozumem prodává své zboží za cenu, jež je vyjádřením součtu svéstojných nákladů a zisku. Odpodej zboží za úhradu pouhých svéstojných nákladů nikdo nemůže považovati za správný — tím méně ovšem prodej za ceny ztrátové. Hospodářský systém státních drah však dosud málo dbal těchto základních zásad a tak vidíme, že tak zv. režijní lístek pro železniční zaměstnance jehož mravní odůvodněnosti jinak popirati nelze, není vyjádřením režie, t. j. svéstojných nákladů, nýbrž byl vyloženou ztrátovou cenou.

Jako nelze upříti určité mravní oprávnění železničních zaměstnanců na jízdy za cenu skutečně režijní, ježto jde o za-

městnance podniku, kteří s podníkem žijí, stejně nutno postavit se proti generelním snížením pro jiné státní zaměstnance, protože tito nemají se železnicemi, soukromopodnikovou to instituci, ničeho společného. Proto stát musí věc upraviti tak, aby železniční zaměstnanci požívali práva na jízdu za cenu odpovídající skutečným nákladům, avšak ostatní státní zaměstnance dlužno postaviti v tomto směru na rovenj jiným občanům s právy a povinnostmi jim rovnými. Totéž platí o režijním uhlí.

Jedině souřaděním poštovní i železniční dopravy, svěřené rukám odborníků v jediném soustroji, lze dociliti zlepšeného provozu i finančního chodu.

XXXIII.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI (*Justitia regnum fundamentum.*)

Stare latinské přisloví, že spravedlnost je základem státu, je pravdivé nejen v bezprostředním hmotném smyslu, t. j., že ochrany spravedlnosti se musí dostati každému občanu, aby vládla obecná právní bezpečnost, nýbrž i ve smyslu mravní a s ohledem na dalekých perspektiv státu je všem stejně měřicí a všechny bez ohledu na ievu, či na právo stejně stihající a trestající spravedlnost bezpodmínečnou nutnosti, neboť na jejím základě spočívá víra občana ve spravedlnost a z ní prýstici lásky a věrnost ke státu.

Správni aparát státu snad okamžitou shodou různých nečekaných okolnosti může se dopustiti přehmatu — nikdy však nesmí tak učiniti spravedlnost a její pomocné orgány, jako státní zastupitelství atp., protože zneužívání — byť formálně nezákonné — zákonných předpisů proti jednotlivcům nebo skupinám musilo by se vymstiti nedůvěrou občanstva a nevírou v soustavu — zkrátka ten, kdo by co takového spáchal, byl by opovědným nepřitelem státu.

Souverenní právo státu trestati musí být vloženo — až na nepatrné věci rázu spíše administrativního — do rukou soudnictví, a toto zastupováno mimistrem, resp. ministerstvem spravedlnosti, musí vždy žárlivě hájiti toto své právo.

Proto nesmí být trestní oprávnění odnimáno neodvislým soudům a svěřováno úřadům, či policii. Kdo by se prohřešil proti této zásadě, prohřešoval by se těžce na státu samém, neboť vůdčí zásadou jest a musí být to, že nikdo nesmí být odnimán svému příslušnému neodvislému soudci.

Nikdy nesmí se vrátili smutně proslulé duby tak zv. kabinetní justice, kdy se vyvzoval tlak na soudce, aby jejich rozsudování dopadalo podle toho, jak to pánum hovělo. Takovýto postup je mravní vraždou páchanou na spravedlnosti i státu.

Původce takového zla nesměl by spoléhati jen na to, že souditi jej bude teprve historie po jeho smrti, kdy jemu již všecko bude jedno. Takový zločinec musil by býti vystaven přímému nebezpečí, že trestajici spravedlnost zastihne ještě jeho sama na živu. V tomto směru velmi pozoruhodný byl varovný projev presidenta nejvyššího soudu Fajnora, který sice vzbudil neváli určitých kruhů, ale vyvrácen nebyl.

Neúprosně budíž stíhán úředník, který by — byť na přímý rozkaz shora — zasáhl bez výslovného soudcovského příkazu do sféry vyhrazené moci a rozhodování soudcovskému, stejně jako úředník, který by u výkonu své funkce porušil předpisy zákona: *Zákon je nad úřadem, nikoliv úřad nad zákonem*.

Hlavní snahou ministerstva spravedlnosti i zákonodárného sboru musí být dosažení — zákonodárnou i správní cestou — co nejjednoduššího, nejrychlejšího a nejúčelnějšího chodu spravedlnosti jak civilní, tak i trestní.

Praxe a zkušenosť neučinuje, že by z idealistické víry v možnost výchovy lidí na úplné ideální tvory vzniklé instituce byly stoprocentně správné, že by stačila nějaká ta po-hrůžka ve formě podmíněných odsouzení a sentimentalita v názirání na trestání hrdelních zločinů. Zásadou trestních práv též celého světa jest: »život jsi vzal — život ti bude vzat». Je přímo příšerné, pohlédneme-li na stoupající množství hrdelních zločinů, jakož i na ostatní kriminalitu. Úvaha pachatelů je velmi jednoduchá: »dostanu to podmínečně — v kriminále není tak zle — viset nebudu«: Celý vývoj věci ukazuje, že léčení sociálního zla, spocívajícího ve zločinnosti, bylo chyceno za opačný konec. Nejprve nutno, abych tak řekl, meliorovati sociální mokřinu, na níž roste ostřice zločinu, což je úkolem na všechny strany stejně sociálně spravedlivé soustavy stavovské demokracie, jež musí každému poskytnouti možnost vydělati tolik, aby mohl být živ jako člověk, aniž by porušoval zákony.

Za takto upravených poměrů nebude — snad až na zcela nepatrny počet výjimečných případů — třeba nezdravé sentimetality. *Kdo zákon porušil, ať splati podle sazby*. Pro individua, o nichž platí přísloví: »zahálka počátek vší nečasti«, již i dnes by bylo dosti donucovacích pracoven, jež by jim daly práci, po níž oni sami ze sebe by se nijak nepídili.

Ve věci trestu jest podle mého mínění na místě ta zásada, že pravidelikvent (ovšem u vzetí ohledu na event. nevinné příslušníky) měl by být potrestán trestem krátkým, avšak v rámci lidskosti tak těžkým, aby obavy před trestem byly mu dostatečnou výstrahou pro budoucnost! Při opětovaných deliktech sahejtež soudy u individuů skýtajících malou naději na polepšení ku trestům co nejdélší, aby jich lidská společnost vždy na co nejdélší dobu byla zbavována. U individuů pak jakékoli nápravy neschopných, zvláště u pachatelů těžkých zločinů, budíž praktikován trest doživotního oddelení od lidské společnosti, protože výchovně snažit možno uplatňovati jedině tam, kde již předem není výchovný výsledek vyloučen.

Tresty budíž vykonávány se vši přísností, ovšem v rámci lidskosti, protože vězení nesmí být mučivou. Jediné, co by bylo lze pravidelikventům k ulehčení přiznat, by mohlo být to, že trest by byl zaznamenán pouze v ústředním tajném rejstříku, takže by odsouzený i po odpykání — až na další — zůstával vlastně zachovalým, a teprve při opětování by se stával číslem v oficiální kartotéce trestaných osob.

Rozhodně nutno snažiti se o nápravu ve věci hrdelních rozsudků a jich výkonu. Někteři jsou odpůrci trestu smrti, snaží se o průtahy s jeho výkonem a hledají opět a opět přiležitost ku prosazování aktu milosti, domnívajíce se při tom, že jsou na výssot humanní — při tom však zapomínají, že ta humana je prapodivná, má-li odsouzenec po celý rok nebo snad i déle vstávaje lehaje děšiti se myšlenkou, zda do 24 hodin bude ještě na živu. Na konci se pak takový zločinec odvděčí za

milost tím, že zmrzačí vězeňského úředníka (Volovík). O opravných prostředcích proti hrdebním rozsudkům a o milosti musilo by být rozhodováno s takovou rychlostí, aby nevznikal dojem, že jde o průtahy.

Ač zavaleno obrovitou lavinou práce, přece je soudnictví vybaveno naprosto nedostatečným počtem soudcovských i kancelářských sil, kdežto mnohé jiné správní úřady mají nadbytek personálu. Zlepšením sociálních podmínek jak co do soudcovské nepřesaditelnosti, tak i co do platových poměrů nutno postavit soudnictví tak vysoko, aby bylo touhou a dosažitelným cílem jen pro ty nejvhodnotnější lidí. Do rukou takovýchto lidí může pak stát s klidným svědomím svěřovati právní statky národa, neboť jen od vysoce kvalitního a mravně i hmotně vysoko postaveného, jakož i naprosto nezávislého soudnictví může jedinec i národ očekávat výroky co nejbližší ideálnímu právnímu stavu.

Stát má zájem nejen na vysokých hodnotách soudců, nýbrž i na hodnotách právních zástupců. Dnešní stav věcí však nemůže uspokojiti, protože přílišným rozmnožením stavu advokátního nastala tak těžká vzájemná soutěž a místy taková mizerie (protože nemohou všichni advokáti plouti ve vodách politických stran, či nějakých nevlastnických kapitol), že i stavovská morálka, jež u advokáta má a musí být jedním z podstatných součinitelů, těžce trpí. Člověk v tísňivých poměrech snáze podléhá zlu než onen, který se nemusí děsiti, z čeho zítra zaplatí personál, kolky, daně atp. Odporu v této věci by byla možná — ani by snad nebylo třeba sahati k nějakému numeru klausu. Bylo by však nutno, a to již v zájmu kvality advokátů, prodloužiti advokátní praxi o jeden či dva roky. Domnívám se, že i pro stav advokátní by mohlo být vybudováno starobní pojištění, ovšem v podobě odpovídající daným předpokladům a duchu tohoto povolání. Advokát, jenž by si existenčně stál slušně, zajisté by nebyl tak snadno

k mání pro počiny, leckdy jen tak-tak na hranicích zákona, rozhodně však velmi často za hranicemi morálky.

Ve věci advokátního stavu bylo by dlužno zabrániti různým povážlivým zjevům, jako na př. advokát, který zastupuje svoji manželku, jež poskytuje nemovité úvěry, a sám utváří situace, v nichž je zapotřebi co nejvíce všelikých právních prací, takže dlužník vlastně plati dvojl úrok, a to prvý — snad i zákonu odpovidajici — advokátově manželce, kromě toho však druhý ve formě palmárních účtů a všelikých útrat advokátu-manželu věřitelčinu.

Další — podle mého názoru velmi důležitou — otázkou jsou tak zv. ex officio zastoupení, zřízení to, dle něhož jest advokát povinen zdarma zastupovati soudem či advokátní komorou mu přidělené chudé klienty. Stav advokátní je jediný, který takto ze zákona je povinen dávati třetím osobám něco zdarma. Proto také bylo by věnovati co nejbedlivější pozornost tomu, aby této instituce — o jejímž vysoce mravném smyslu není pochyby — nebylo zneužíváno. Žadatelé o právo chudých budtež bedlivě zkoumáni, aby majetní chytráci nesvářeli se na účet humánního zřízení, jež má sloužiti lidem skutečně chudým.

Jinou otázkou by ovšem bylo přidělování případů ex officio advokátům-zacátečníkům a těm, kteří jsou ve stísněných poměrech, jimiž by takováto ex officio zastoupení mohla být odměnována alespoň minimálními paušálními částkami se strany advokátních komor, při čemž krytí by se získalo stanovením advokátních příspěvků komorních nikoliv dle strohých sazeb, nýbrž na základě jejich daňové povinnosti, kterážto je, aneb alespoň má být obrazem prosperity jednotlivých advokátů. Tak by se docílilo spravedlivé íměrnosti komorních příspěvků jednotlivých advokátů dle jich prosperity, a krom toho by také byla odstraněna nepopratelná vada, již by sotva jinak bylo lze lečiti, totiž to, že přece jen dle příslušní: »ani kuře darmo nehrabe« maločterý člověk pracuje se stejnou chutí na tom, co

je honorováno jako na práci, jíž jest mu vykonávat bez nároku na odměnu.

Ve věci opravných řízení soudních i správních bylo by spravedlivě stanoviti zásadu, že instance odvolací i nejvyšší soudy musí dbát při posuzování věci nejen formálních a hmotných vad stěžovatelem vytýkaných, ale i vad nevytýkaných a v částech, jichž se opravný prostředek nedotýká, protože výrok spravedlnosti má a musí se nésti za skutečným přiblížením skutečnému právu bez ohledu na opomínutí či omyly stran.

Je správné a spravedlivé, že občan proti případným ne-správným, mylným, zákonu či morálce se příčicím rozhodnutím úředním má možnost obranných a opravných prostředků, ať již to je v zřízení správném, či soudniictví. Chod spravedlnosti i správy trpí však dnes častým svévolným nadužíváním práva na opravné prostředky, neboť úřady a soudy vyšších instancí jsou přímo zaváleny lavinou odvolání, rekursů a stížností z velmi značné části bezdůvodných, cílících jen ke zlovolným průtahům a k oddálení průchodu práva a spravedlnosti.

Stavovský stát musí volati k zodpovědnosti stejně úředníka či soudce, který zřejmě svévolně porušil svým rozhodnutím právo a zákon, jako musí citelnými tresty peněžitými nebo i na svobodě stíhati svévolné obtěžování soudů a úřadů zřejmě neodůvodněným a neoprávněným uplatňováním opravných prostředků, při čemž budtež stíhány nejen strany, ale i jich zástupci, pokud neprokáží, že strana přes varování trvala na provedení.

XXXIV

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ A SOCIÁLNÍ PÉČE

Otzávka zdravotního průměru národa je otázkou nejen zdravotnickou, nýbrž také všeobecně hospodářskou, neboť veliké hospodářské ztráty povstávají vyřazením onemocnělých z práce, a také sociální, neboť právě nemoci, jichž se velmi značnou měrou týká a musí týkat státní zdravotnické péče, mají svůj kořen v půdě hospodářské a sociální, ať již to jsou různé specifické nemoci z povolání (otravy kovy, dna atp.), anebo nemoci z hmotné sociální býdy, jako tuberkulosa, či z býdy mravní (nemoci pohlavní). Proto je, myslím, na místě, sloučití sociální a zdravotnickou péči v jednom resortu, pro kteréžto řešení však mluví i státně-finanční důvody, neboť by se dosáhlo úspory odpadnutím jednoho ministra a jednoho presidia.

Každý člověk svým zrozením nabyl práva na život a věci státu je pečovati o to, aby pro tento život, vybudovaný na individuální vůli, plní a schopnosti, byla každému občanu poskytnuta potřebná základna zbavená dle možnosti všeho, co by životu jedinců, a tím i zájmům celku škodilo.

Slabí a choří, z nichž značnou část o zdraví a sílu okupují neupravené a nezdravé sociální poměry, jsou břemenem pro stát, a proto je věci celého zákonodárství a státní správy, aby hospodářsky i mravně spravedlivou úpravou sociálních otázek předem bylo bráněno vzniku býdy, v niž se nemoc rodi.

Je to nejen bída důchodová, ale také nezdravé bydlení, kteréžto otázce by toto ministerstvo mělo věnovati tu nejvyšší péči. Vidíme, s jakou energií se vrhá celý anglický národ s kostrunním princem v boj proti »slums«, totiž asanování chudých čtvrtí, pozůstávajících značnou částí z hygienicky závadných bydlišť sociálně nejslabších částí národa.

Další složkou ozdravovacího postupu musí být energická a soustavná péče o zdravou výchovu mládeže, aby užila slunce, vody a vzduchu i pohybu. Je to právě nehygienický způsob života v ranném mládí, který podlamuje často trvale a nenapravitelně životní sily a zdravi budoucích pracujících příslušníků národa.

Výběc je nutno, aby stát raději předem v širokých rozměrech pečoval o zdravější životní základnu uvedením hygieny na nejvyšší dosažitelnou úroveň, ať již to jsou desinfekční a odhmyzovací zařízení, či péče o kanalizaci a zásobování — než aby se tak, ovšem velmi často již pozdě, dělo v sanatoriích a nemocnicích.

Je oboeoně známo, že náš národ má hojnost schopných a nadaných lékařů, avšak na druhé straně jsou naše lékařské výzkumné ústavy vybaveny často přímo žalostně. Odstraňování těchto závad musí ministerstvo prováděti ze všech sil, neboť jen na výborných ústavech všechnně vzdělaní lékaři jsou s to prováděti vítězný boj proti nemocem.

Kapitolou zcela svéráznou je otázka prostituce, neřesti to, jež se táhne životem lidstva od neznámého pravěku až do nedozírné budoucnosti, neboť veliká část žen, oddávajících se neřesti, přinesla si již s sebou na svět mravní a citové předpoklady, jež by z nich — patrně za jakýchkoliv okolností — tak jako tak učinily prostitutky. *Prostituce nedá se léčiti nějakým paušálním zakazem, ani nějakým nesmyslným uvolněním — ta musí být regulována a neúprosně reglementována.* Rozhodně musí být odčiněn nepředložený krok prve doby naší svobody, kdy pod vlivem a nátlakem všelikých panhumanistických a utopistických hesel byly zrušeny veřejné domy a prostituce vpuštěna do ulic, aby roznesla pohlavní choroby, ničila existence, rozvracela rodiny a do budoucna rozkládala krev národa. Je jistlo, že veřejné domy, tak jak byly, byly vlastně otrávkami prodejných žen, jež byly vykořisťovány majiteli nevěstinců. Lékařská kontrola a

profylaktická zařízení nebyla sice na výši, ale přece to bylo lepší než dnes. Nejlepším důkazem neblahosti dnešního stavu jsou výsledky občasných policejních razzií, jež ukazují úžasné rozšíření pohlavních chorob v tak zv. polosvětě.

I s hlediska kriminologického jest dnešní stav na trvalo neudržitelnym, neboť volná prostituce, bujici ve večerních ulicích města, a se svými příživníky zamořujici i slušné lokality, jest pravým pařeništěm zločinnosti. To pak tim více, že s neřesti prostitute vždy ruku v ruce jdou zvrácená individua, kokain a jiné mory.

Protože prostituce jako fakt je nepopíratelná a stát nemůže se spokojiti se zavřením očí, je nutno prostituci reglementovati v uzavřených budovách v ovzduší oprostěném alkoholu a jiných drážidel, pod velmi přsným dozorem mrvním i zdravotním, kde by lehká žena nebyla předmětem vysozávání se strany nejmusnějších lidí, totiž řemeslných kupliřů.

Samozřejmo je, že stát — krom odstraňování příčin a živné půdy zdravotní miserie — musí přikročiti k soustavnému boji proti nemocem samým. Peníze na tento boj vynaložené se mnohonásobně vrátí národu, neboť nebude břemene nemocných a přibude zdatného zdravého pracovního kádru.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A OSVĚTY

Naše školská soustava, jakož i směr školské výchovy a vzdělání ocíl se namnoze na velmi nezdravých cestách tím, že se stal rejdištěm všelikých »reformátorů pro reformaci«. Národ náš ve svém průměru vykazuje daleko vyšší úroveň, než mnozí daleko starší, větší a mocnější národnové, avšak trpíme v mnoha případech nejen kulturní, ale i mravní vadnosti intelligence, jež přece u každého národa má a musí hrát vedení úlohu svoji hodnotou nejen kulturní, ale i mravní. Již sám fakt, že máme tak přecpané střední i vysoké školy ukazuje, že se neprovádí dosti pečlivý výběr. Této bolestivé otázky dotkl jsem se již v kapitole o stavu duševních pracovníků.

Ne-li ožehavější, tedy při nejmenším stejně palčivá jako otázka nadvýroby průmyslové, jest i otázka množství a hodnot intelligence, kterou národ produkuje. Problém sám tkví v české nemoci malého člověka, který touží, aby jeho děti byly »pány«, při čemž zapomíná, že na málu zeli se přiliš mnoha slimákům špatně daří, že upřílišněná soutěž nadvyrabených inteligentů nutně snižuje nejen hmotnou úroveň, ale i jich význam, vážnost, a na konec i jejich mordíku.

Situaci zhoršil ještě ten nešťastný vývoj poměrů, že i mezi inteligenci je dnes skutečná soutěž schopnosti, píle a vůle vyučována a že pro udělání kariéry daleko důležitější bývá často politická legitimace a nějaký ten strýček v pekle, než skutečné hodnoty soutěžitele. Velmi vážná varovná slova pronesl o tomto zlu rektor vysoké školy technické profesor Dr. Mühlbauer ve svém projevu do radia, předneseném v září 1933.

Proto je na státní správní soustavě, aby při jmenování a povýšování státních zaměstnanců jediným méritkem byla zásada poctivé soutěže skutečných hodnot. Tak by mohla být vymýcena ona společnost trubčích politikářských intelektuálů, kteří své kariéry založili na tomto nešvaru.

Vzděláním a morálkou hodnotni duševní pracovníci by ovšem — vidouce skutečnou nápravu — dali se s novou rádostnou chutí do pilné práce pro lepší budoucnost.

Otzásku nadprodukce samé bylo by řešiti přísným výběrem žáků soutěžících na školském kolibíšti skutečnými svými kvalitami. Není třeba nějakého numeru klausu, protože ten by opět otvíral dveře všelikým rejďámkům, avšak nutno neúprosně zavraniti postupování žáků nevykazujících prospěchu, který nutno požadovati u budoucího příslušníka vůdčí duchovní vrstvy národa. Zcela bezbolestný jest přechod nepostoupivšího žáka v nižších třídách střední školy na školy občanské či odborné. Naproti tomu bolestivé a se značnými hmotnými i časovými ztrátami je spojeno nepostoupení žáka nejvyšších tříd. Proto do nejvyšších tříd bylo by připustiti jedině žáky skutečně velmi dobré, takže by — následkem zmenšeného počtu žáků — mohli se profesori věnovati skutečné výchově žákovských individualit, a to jak po stránce vědní, tak i mravní. V maturitě pak nutno viděti skutečnou zkoušku všeobecné zralosti pro těžký úkol vysokoškolských studií.

Shora vytčeným postupem by se docílilo značného zlepšení, protože v nižších třídách bylo by zachováno jisté množství mládeže pro skutečně hmotně-výrobní životní činnost, Vyšší třídy středních škol pak by vychovávaly bezvadný kádr t. zv. středoškoláků a dorost pro vysoké školy v úměrném, nikoliv nadvýrobném množství. Tak by také bylo odstraněno zlo přeplňenců vysokoškolských posluchařů, které ročně chrlí nejisté budoucnosti vstříci tisíce absolventů, z nichž část je předem odsouzena k hladovění, aneb k mravnímu politickému zkorumpovalení.

Ze středoškolského dorostu produkovaného v přiměřeném množství a ve vynikající hodnotě nemohli by vznikati a také by nevznikati námezdní, začasté velmi chatrně vzdělani politikáři gladiátoři, vyznačující se sice velmi slabou morálkou, zato ale silnými lokty a brutalitou srdce.

Pokud se týče občanských škol, bývalých měšťanek, jakož i obecných škol, nebyla jejich hodnota tak špatná, aby nutila ke mnichům přímo krkolomným experimentům, jaké se nyní se školami i se samými dětmi provádějí. Kde by však bylo krajně nutno přivoditi změnu, jest kulturní a mravní úroveň jisté části učitelstva. Přinášíme jen případu, kdy učitelé — z čistě hmotných příčin — vyhlásili začátkem passivní resistance ve veřejném životě. Učitel vysokých vzdělanostních a mravních hodnot nebyl by schopen takového činu, a proto v převýchově učitelů a v dosažení co nejvyšší úrovně vychovatelů mládeže, budoucnosti to národa, nutno viděti jeden z hlavních programových bodů státní školské správy.

Mnozí hospodáři tvrdí, že krise dnešní doby má jednu z hlavních příčin v nadprodukci lidí vůbec, a v tom, že přílišné množství lidí nepoměrně více vyrábí, než stačí celek spotřebovat.

Chceme-li snížit stav armády, činíme tak snížením počtu aktivně sloužících ročníků. Proč bychom tedy nemohli snížit početní stav pracovní armády tím, že bychom počet činných ročníků snížili pozdějším povoláváním dorostu do činné služby, totiž prodloužením školské docházky do 16 let.

Toto řešení by přineslo zlepšení nejen po shora uvedené stránce, totiž snížení množství vyrábějících pracovníků, ale i s hlediska výchovy dorostu, neboť zvýšení úrovně vzdělání je každém a vždy na prospěch, nehledě ani k tomu, že i mravně by národní celek vyzískal tím, že mladé bytosti v prvních dvou letech své pohlavní dospělosti, kdy jejich duše jsou krajně citlivé a vnímavé pro dobro i zlo, byly by pod výchovným vlivem školy.

Učebně by tyto dva roky bylo využiti hlavně k obecné průpravě pro praktický život a k mravní výchově budoucích lidských individualit se speciálním zřetelem na obecnou branou předvýchovu a odlišné životní cesty, jež čekají vesnickou, městskou a velkoměstskou mládež.

Vzděláním i výchovou na výši postavený lidský jedinec bude si vědom svých hodnot a své důstojnosti, nepropadne škodlivé stádnosti — takový člověk bude umět jít životem dle starého učeslu: »já pán — ty pán«, a nebude žít pod tlakem přeceňování duševní a podceňování tělesné práce, které již napáchalo taklik zla.

Počet středních škol vyžaduje — úměrně rozměrům a potřebám našeho státu — snížení, vyvážené ovšem na druhé straně lepším jich vybavením po stránce vědecké a zvýšenou jich hodnotou.

Prospěch takovýchto reforem musí nutně sloužiti zlepšení stavu věci i budoucnosti, protože navráti praktickému životu onen škodlivý neproduktivní přebytek lidí bezdůvodně a bezúčelně žijících v nendležité sláře. Zvýšení kvalit středoškolské produkce nahradí úbytek a zlepší výkon kadru duševních pracovníků.

Vysoko důležitou složkou národního života byl, je a bude, moment náboženský. Nehledě ani k tomu, že moderní věda — zvláště po nejnovějších objevech atomického badání přivádí lidskvo s pokleslým sebevědomím ve tvář dokonalého nekoněna energie, již s hlediska zájmů přítomnosti i budoucnosti národa je mravní výchova a výstavba společnosti naprostě nutná, a nalézá ideálního hlasatele v Kristovi a křesťanské mravounce. Nejde mi snad o nějaké výbojně cirkevnictví, avšak je jisté, že primitivnímu člověku a malému dítěti je těžko, ba nemožno vykládati t. zv. laickou morálku. Konati dobro pro dobro samo, konati dobro všude pro své vnitřní uspokojení může v zásadě jen kulturně a mravně vysoce vyspělý člověk.

Již z toho důvodu je náboženská morálka krajně nutná. Pokud dospělý lidský jedinec skutečnou svoji vnitřní mravní silou a vyspělostí dojde k ideálům laické morálky, jest to pro něho krásným vysvědčením, avšak takovéto — byť sebe početnější — přec jen výjimky, potvrzuji pravidlo nutnosti náboženské výchovy ve školou povinném věku. Nikdy více neměly

by se navrátiti doby hmotařského mravního nihilismu, který nabubřelým popiráním veškeré božské a ideové náplně života a jeho děni rozvracel mravní základnu těch nejširších vrstev národa.

Náboženskou výchovu ve školách považuji za základní státní nutnost.

Ovšem i v jiných směrech nutno přímo zásadně zasáhnout do výchovy mládeže, zvláště středoškolské — mám tu na mysli otázku společenskou a vystupování studentů. Mnoho se ovšem zlepšilo oproti stavu věci v prvních poválečných letech, avšak přec jen považuji za účelno, aby středoškolský student byl — alespoň částečně — uniformován. Předně by se takový hoch či dívče — u vědomí, že každý vidí, odkud jsou — chovali vždy přiměřeně, neliké ani k tomu, že by tu bylo dáno řešení obtížné otázky luxusního oblékání zámožnějších dětí, které jednak je samy vede k parádivosti, jednak působí špatně na morálku školních celků, kde chudé dítě bolestně cítí rozdíl mezi svými a sousedovými šaty.

Jak jsem již naznačil, musí stát v inteligenci resp. ve studující mládeži vidět budoucí příslušníky výdavoškého sboru národa, pročež také je krajně nutno, aby studující mládež byla vychovávána u stálém vědomí těžkých povinností a zodpovědnosti, jež ji očekává v praktickém životě.

XXXVI.

STÁTNÍ SPRÁVA S HLEDISKÁ PERSONÁLNÍHO

Jedním z největších závaží, brzdicích řádný chod státního správního soustrojí, jest množství osob, jež nemajíce potřebné kvalifikace, jen na základě protekce či politické legitimace se domohly často i velmi významného postavení ve státních službách.

Tito nekvalifikovaní lidé nejen že nepodávají hodnotných výkonů, nybrž i stávají se semeništěm mravní nákazy ostatního úřednického sboru.

Nelze si představiti ničeho mravně hroznějšího, než ono převlékání politických rukavic ve státních úřadech při změně ministra co do jeho politické příslušnosti.

Jsi-li dobrým úředníkem, plnícím přesně své povinnosti, nemusíš se obávat žádného ministra, jsi-li mravní slaboch a neschopny, nesmí ti pomoci ani deset legitimací ministrovny politické strany.

Věci se, bohužel, vyvinuly právě v opačném směru, a tak mnohá neschopnost či špatnost hledá pancíř, za dnešních snutných poměrů začasté neproniknutelný, v onom znemravňujícím konku papírn, zvaném politickou legitimaci.

Stavovský stát, který musí miti nejen morálkou a kvalifikaci, ale i výkonností nejskvělejší úřednický aparát, nutně musí zrušit jmenování všech držitelů úředních funkcí, kteří vědomě bez kvalifikace zákonem požadované dali se jmenovati.

Stejně se musí vrátili tam, odkud vyšli, státní zaměstnanci, kteří bez zákonom předepsané kvalifikace či jiných služebních předpokladů byli jmenováni do vyšších hodnosti, než jim příslušely.

S hlediska spravedlnosti je přímo nemožný ten dnešní rozpor, že na jedné straně vidíme vysoce kvalifikované lidi, kteří

než mohou pro své děti sehnati ani skývy chleba, kdežto na druhé straně vidíme manžele, kteří oba jako státní, či veřejní zaměstnanci jsou živí na účet celku. Muž má být živitelem rodiny a ženin životní říkol jest vnitřně pečovati o rodinu, pročež zastávám stanovisko, že kvalifikovaný státní zaměstnanec v příslušném věku má mít takový plat, aby stačil vyživiti rodinu, kdežto provdaná státní zaměstnankyně má být vrácena svému nejvznešenějšímu úkolu manželky-matky. Jen výjimkou bylo by lze stanoviti, že z takovýchto manželů ten má být propuštěn, jehož služební důchod jest menší.

Za nepřipustné — zvláště v době krise — považuji honорovanou práci pensistů ve státních, veřejných i soukromých podnicích, neboť takto opět mnozí jsou obíráni o možnost obživy.

Nemalou překážkou chodu státního stroje jsou i zaměstnanci, kteří neovládají státního jazyka. Či chleba jiš, toho piseň zpivej. Chceš-li zpívat jinak, ať tě krni ten, komu zpíváš. I zde by se docílilo snížení počtu státních zaměstnanců, aniž by bylo třeba sahati ihned ke snížování gázi.

Tuto cestou dojdeme k nikoliv malému zmenšení počtu státních zaměstnanců, při zachování úplné spravedlnosti, a tím i k nikoliv nepatrným úsporám, nehledě k tomu, že od správního aparátu zbaveného méně schopných a méně kvalifikovaných můžeme požadovati a také docílme vyšší a lepší výkonnosti.

Obsazování míst ve státní a veřejné službě dějž se jedině a bezvýhradně na základě veřejných soutěží, při nichž bezpodminečně budtež ze soutěžitelů přijímáni jen ti, kdož mají nejlepší kvalifikaci školskou i mravní.

V době židovského případu. 1933

Rađola Gajđa

Stavovská demokracie národního státu

Stavovská demokracie národního státu je třídílná brožura sepsaná generálem Gajdou v roce 1933.

Knihu do elektronické podoby přenesl Václav Sekera

© 2006 Národní čest
<http://www.narodni-cest.cz>